

EEEEH Dergi

Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat

Sayı 32 (2016 Beyaz Baston ve Erişilebilirlik Festivali Özel)

Ekim 2016

Editörler: Elif Emir Öksüz, Deniz Aydemir Döke.

Yazım Denetimi: Gülcan Altun, Pınar Yavuz.

Web Sorumlusu: Burak Sarı.

Ses Teknik Destek: Engin Albayrak.

Yayınlayan: Engelsiz Erişim Derneği.

İletişim Bilgileri:

Web: <http://eeeh.engelsizerisim.com>

E-posta: eeehdergi@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/eeehdergi

Twitter: www.twitter.com/eeehdergi

İçindekiler

Editörden	4
Bana Bozuk Bir Şeymişim Gibi Davranma.....	6
Hem Kadın Hem Körsen Keşke Ölsen	16
Ayrıcalıklılar	19
Bir Kimlik Olarak Engellilik	23
Körler Sağırılar Birbirini Ağırılar	25
Sakatlar Hakkında Doğru Bilinen Yarım Yamalaklar	29
Anne Babalara Mektup.....	34
Anne Babalar Çocuklarına Engelliliği Nasıl Anlatabilir?	37
Hepiniz Birer Engelli Adayısınız	40
Kâbus.....	42
Yelkenler Fora	47
Yürüyelim Arkadaşlar	55
Körler Nasıl Bilgisayar Kullanır: Bilgisayardaki Tur Rehberimiz.....	63
Erişilebilir Bir Sınav Almak	67
Hediyemi Açıyorum Heyecanla	71

Editörden

Merhaba değerli okurlar,

Tam otuz bir aydır internet ortamında sizlerle buluşan dergimiz, bu ay Engelsiz Erişim Derneği ve Boğaziçi Üniversitesi GETEM tarafından düzenlenen Beyaz Baston ve Erişilebilirlik Festivali kapsamında, hem internet üzerinde hem de basılı olarak sizlerle olacak. Ayrıca yepyeni logomuz da bu sayımızla birlikte görücüye çıkıyor.

Bu sayımız için daha önceki sayılarda yayımlanmış yazılardan oluşan bir seçki hazırladık. Seçmek nasıl zor oldu bilemezsiniz. Seçtiklerimizle yetinmek istemezseniz, internet sayfamıza bir göz atın. Hepsi ve çok daha fazlası orada sizleri bekliyor.

Dilerseniz, bu özel sayının, özel mi özel yazılarına geçelim artık. Açılışımızı GETEM Direktörü Engin Yılmaz'ın "Bana Bozuk Bir Şeymişim Gibi Davranma" adlı yazısıyla yapıyoruz. Sağlamcılık hakkındaki bu nefis yazı dönüp dönüp okuyacağınız nitelikte bir yazı. İkinci yazımız, "Hem Kadın Hem Körsen, Keşke Ölsen", Gamze Sofuoğlu'nun en sevilen yazılarından biri oldu. Bu güne kadar hiç düşünmüş müydünüz engellinin kadını ve erkeği olduğunu? Hem engelli hem kadın olmak nasıl bir fenomenmiş bilmek istiyorsanız Gamze'ye bir kulak verin. Sırada bütün avantajlı ve dezavantajlı kimlikleri bir arada ele alan bir yazı var. Deniz Aydemir-Döke "Ayrıcalıklılar" başlıklı yazısında, sahip olduğumuz ama aslında hiç farkında olmadığımız ve sahip olmadığımız için her gün tekrar tekrar ötekileştirildiğimiz üstünlüklere dikkat çekiyor. Bütün bu üstünlükler aslında bir yerlerde bir araya gelip bir kimliğe bürünüyor. İnsanlar, kendilerini ve birbirlerini "zenginler", "doktorlar", "Müslümanlar", "İstanbulular" gibi etiketlerle tanımlıyor. Kimi zaman bu kimlikler yerli yersiz masaya getiriliyor. Meral Sözen, " Bir Kimlik Olarak Engellilik" adlı yazısında, bir engellinin kuru fasulye hakkındaki görüşlerine yer veriyor. "Ne alaka" mı dediniz içinizden? O zaman bu yazı tam size göre. Körler sağırlar birbirini ağırlar diye bir deyim vardır bilirsiniz, peki bir kör ile bir sağır nasıl iletişim kurar bilir misiniz? Burak Sarı, bir kör olarak işaret dili öğrenme deneyimini aktardığı yazısıyla özel sayımızda sizlerle buluşuyor. Belki bazılarınız bir körün işaret dili öğrenmesinin mümkün olmadığını düşündünüz. Pek çok insan, engelliler hakkında pek az şey bilip hemen

kesin hükümlere varabilir. Bu duruma epeyce bozulan İlke Çeperli mizahi yaklaşımıyla sakatlar hakkında doğru bilinen yarım yamalakları ele alıyor.

Evet biraz gülümsedikten sonra ciddi konulara geri dönebiliriz. Bir çift için bebek sahibi olmak büyük bir değişimdir. Farkında olmadan pek çok beklenti yüklenir minicik bebeğin omuzlarına. Eğer bu yavru engelliye, anne baba ne yapacağını, beklentilerini nasıl şekillendireceğini bilemeyebilir. Canan Çam Yücel, engelli bir çocuğun ağzından ebeveynlere sesleniyor, anne babasından neler istediğini anlatıyor. Bu yazıyı okumakla kalmayın, engelli bir çocuğa sahip olan ailelere de mutlaka okutun. Herkese okutulması gereken bir başka yazı da Pınar Yavuz'dan. Pınar, ailelerin çocuklarına engelliliği nasıl anlatabileceğini ve onları engellilerle doğru iletişim kurabilmek için nasıl hazırlayabileceklerini bizlerle paylaşıyor. Maalesef sevgili okurlar, olay "hepimiz birer engelli adayız" demekle bitmiyor. Kaldı ki bu cümle biz engellileri çileden çıkarıyor. Neden mi? Cevabı Elif Emir Öksüz'ün yazısında. Eylem Yurtsever de çileden çıkanlardan. Fotoğraf çekmek onun için kâbus gibi bir şey. Fantastik kurgu severler, Eylem'in fotoğraftan kaçmak için çıktığı zaman yolculuğu sizi de içine alıp uzaklara götürebilir. Yolculuk demişken Adem Kaptan'a kulak verelim. Adem Vural, erişilebilir bir yelkenli macerasıyla bizlerle. Herkes Adem Kaptan kadar şanslı mı? Tarihi ve turistik mekânlar acaba ne kadar erişilebilir? Sesli betimleme eleştirileriyle tanıdığımız Gülcan Altun, bu sayı için turizmde erişilebilirlik hakkındaki yazısını bizlerle paylaştı. Erişilebilirlik hayatın her alanında karşımıza çıkan bir durum. Tatilden tutun da yemek yapmaya hatta tuvalete gitmeye kadar uzar gider. Farklı engel grupları için farklı anlamlar taşır. Peki körler bilgisayara nasıl erişir biliyor musunuz? Engin Albayrak merakınızı gidermek için sizlerle. Bir körün erişilebilir bir sınav alması ne anlama gelir acaba? Birinin yanına oturup soruları ona okuması diyorsanız eğer, çok yanılıyorsunuz. Zeynep Şule Yılmaz ideal bir sınav deneyiminin nasıl olması gerektiğini, gerçekten bir sınava erişmenin nasıl sağlanabildiğini aktardığı yazısıyla bizlerle. Biliyor musunuz, bazen bir hediyeye bile sevinemiyor insan. Sorun yine erişilebilirlik. Peki kime ne hediye alınmalı? Erişilebilir bir hediye nasıl olur? Yılbaşı yaklaşıyor, öğretmenler günü kapıda, doğum günleri, yıldönümleri yılın her yerine dağılmış durumda. Eğer varsa görmeyen bir tanıdığınız, Mürşide'ye kulak verin, körcül bir hediye alıp hediye edin. Keyifli okumalar.

Bana Bozuk Bir Şeymişim Gibi Davranma

Engin Yılmaz

engin_yilmaz@yahoo.com

30. sayı, Ağustos 2016

Biri bana normalin resmini çizebilir mi? Başkası herkes için en kabul edilebilir beden özelliklerini nasıl tarif eder? Yolumda kendi halimde giderken, “Allah şifa versin” sözünü duyduğumda ne anlamalıyım? Bir tekerlekli sandalye kullanıcısını yürüten birinden daha az normal yapan hangi inanış? Bir kör nasıl nankör olmaktan kurtulur? Birini bozuk diğerini sağlam yapan çizgi nerede başlar?

Değerli dostlar, bu yazımda sizi yeni bir kavramla tanıştırmak istiyorum: sağlamlılık. Aslında gerek benim, gerek diğer arkadaşlarımdan çeşitli EEEH Dergi yazılarında kıyısından köşesinden dolaştık bu kavramın. Toplumun engelli bireye bakış açısı, karşılaştığımız tutum ve davranışlar, izlediğimiz filmler, işyerlerindeki vakalar, temel olarak hep bu kavramın pratiğe yansımaları olarak nitelenebilir: birilerinin sağlam, diğerlerinin bozuk olma inancı.

Konuyla ilgili literatürde birçok kaynak bulmak mümkün ama Ben Fiona Campbell tarafından 2009 yılında yazılan *Contours of Ableism (Sağlamlılığın Hatları)* eserini temel alarak bu yazıyı yazıyorum. Ableism, yani Türkçesiyle sağlamlılık engellilik meselesini engelli olmayanların bakış açısıyla gören bir kavram. Bu anlayışa göre norm olarak kabul edilen ideal bir beden var ve engelliler bu normdan sapmış olan kişiler. Ortada bir sağlam beden ve insanlar var, bir de onlarla kıyaslandığında sağlam olmayan, bozuk, sapkın ve sakat bedenler. Sağlam ve sakatı birbirinden ayıran ise gayet “tarafsız, bilimsel” bir araç var elimizde: Tıp ve biyomedikal düşünce tarzı. Tıp, bizlere normal olarak addedilen, olması gereken bir sağlık manzumesi sunuyor. Bunun dışında kalanlar ise hasta, patolojik veya anormal olarak kabul ediliyor. Kişinin anormal olarak etiketlenmesinin nedeni, sağlamlıca bakış açısına göre bedensel sapkınlıkların cinsiyet, etnik köken, ırk gibi doğal insan farklılıklarının bir sonucu olarak değil, bir hata

ve bozukluk sonucu ortaya çıktığının düşünülmesi. Neticede sağlamlık sakat bireyi tamir edilmesi gereken bir üretim hatası olarak görüyor ve ona göre muamele etmeyi tercih ediyor.

Aslına bakarsanız, ilk çağlardan bu yana insanlar kendilerinden farklı olanları sapkın ve aşağı görme eğiliminde. Az evvel doğal farklılıklar olarak sözünü ettiğim ırk ve cinsiyet de bir aşağılama, bir iktidar kurma aracı olarak kullanılmış ve halen zaman zaman kullanılmaya devam ediyor maalesef. Mesela, Aristo'nun kadınlarla ilgili garip düşüncelerini duyanınız olmuştur. Bunlardan bir tanesini dillendiriyor Campbell sağlamlığın nasıl bir temele oturduğunu örnekleyebilmek amacıyla: "Woman is a mutilated male, (Kadın sakatlanmış bir erkektir)". Mutilate kelimesi sakatlanmış, bir uzlu kesilmiş, eksik bırakılmış anlamında kullanılıyor. Yani o zamanlarda kadın olma erkek olmaya göre anormal olma ve zayıf olma olarak niteleniyor ve bu düşünce tüm orta çağ Avrupa'sını etkiliyor yüzyıllar boyunca. Belki artık açık açık kimse böyle düşünceler dile getiremiyor ama şimdi de kadın ve erkek olma dışındaki cinsel yönelimler anormal olarak tanımlanıyor ne yazık ki bazı kesimlerce. Orlando'daki 50 kişinin katledildiği korkunç saldırının üzerinden daha çok geçmedi.

Irkçılık da halen çağımızın kanayan yaralarından biri olmaya devam ediyor. İnsanlar derilerinin rengine, etnik kökenlerine bakılarak aşağılanıyor ve beden farklılıkları bir iktidar aracı şeklinde tezahür ettiriliyor. ABD'de de siyah bir başkanın olması, yapılan ayrımcılıkları engelleyemiyor.

Tüm bunları neden mi anlatıyorum? Engellilikle ilgili bugüne kadar ki düşünce kalıplarımızı ve yargılarımızı bir daha gözden geçirmemiz için. Örneğin sizce, körlük neden tartışılmaz biçimde görmeye tercih edilemez? Neden normal olan yürümek, anormal olan tekerlekli sandalye kullanmaktır? Neden bizim işaret dili öğrenmemiz yerine bir sağırın dudak okuma ve konuşmayı öğrenmesini beklemek daha olasıdır? İşte size sağlamlığın ana hatları. Sağlamlık kavramında tıpkı cinsiyet ve ırk ayrımında olduğu gibi, normal olan ve anormal olan arasına kalın bir çizgi çekilir. Esasında normal, kendini anormal olandan ayırmak için tanımlar. İktidarını devam ettirmek için bir karşıt yaratır ve kendi gücünü bu karşıttan alır. Her alanda görülen bu güdü beden üzerinden

normal ve anormalin tanımlanması noktasında karşımıza çıktığında sağlamlılık adını almıştır.

Böyle bir güdünün çok basit bir nedeni var: karşıtını tanımlayarak üstünlüğü pekiştirmek. Üstünlük pekişince ne olacak? İş hayatında, sosyal hayatta ve her alanda normal olan var olacak. Bir iş başvurusunda, bedensel seçilime göre karar verecek merciler, “herhangi bir engeli olmamak” ibaresini başvuru formuna yazacak. Sağlamlılık ilkesiyle hareket eden bir okul, Ceyda Evrimler’i engeli olduğu için işlerine almayacak. Sağlamlılık politikalarını kıramayan yasal düzenlemeler, öğretmenlik ve benzeri işlerin yapılabilmesi için, sağlık raporu kriterini olmazsa olmaz yapacak. Öyle ya, sağlamlı düşünce açısından her şey çok açık, gören kişi kör birinden, belirli bir bilişsel süreçte düşünenler diğerlerinden, işitenler sağırlardan daha sağlıklı. İşte o sağlık ise ciddi işlerin yapılması için ilk ön şart. Diploma, yeterlilik sonra gelse de olur.

Campbell (2009) sağlamlılığın iki temel unsuru olduğunu ortaya koyuyor. Bunlardan birisi yukarıda da açıklamaya gayret ettiğim ebilen ve ebilemeyenlerin, daha terminolojik bir ifadeyle sağlam ve sakatların resmi olarak birbirinden ayrılması. İkinci unsur ise, bir normal insan modelinin üretimi. Bu normal ve mükemmel insan üretimi için, insan ve insan olmayan kategorileri keskin hatlarla belirlenmeye çalışılıyor ve sakatlar insan olmayan kategorisine dâhil ediliyor. Zaten normal ve mükemmel bedeni tanımlamak için, bir de o normalden sapan birilerine ihtiyaç bulunuyor. O yüzden sakatların varlığı gerekli. Kulakları duyabilen, gözleri görebilen, ayakları ve elleri tutabilen, belirli bir IQ seviyesinde olan, belirli bir boy ve kiloya sahip kişileri normal kabul edebilmek için bu sınırların dışında kalan kişiler çok önemli. Çünkü bu kişiler bir karşılaştırma imkânı yaratarak mükemmel insanın çizgilerini tanımlamamızı sağlıyor. Olaya daha sokaktan bir örnek verirsek, kişi durumunu normalleştirmek için “Beterin beteri var” diyerek kendini daha aşağı olduğu başkalarından ayırma eğiliminde değil mi? Sonuçta bir grubun bütünlüğünü sağlamak için kendisini ayırt edeceği bir dış gruba ihtiyaç var ve sağlamların bozuk olarak tanımladığı kişiler bu amaca hizmet ediyor.

Şu ana dek tırnak içinde normal bireyin kafasındaki sağlamlılık perspektifine baktık. Ya engellilere ne demeli? Sağlamlılık bakış açısıyla herhangi bir engellilik durumunun

pozitif olarak tahayyül edilmesi bile saçmalık ve sapkınlık başlı başına. Bu noktadan hareketle bizzat bazı engellilerin kendileri için de, sakatlıkları bir eksiklik, bir trajedi ve keşke olmasaydı dedikleri bir şey. O nedenle de amaçları sağlamlılığın kurallarına göre mümkün olduğunca normale yaklaşmak. Örneğin bir kör, görme düzeyi yeterli olmadığı halde baston kullanmaktan ısrarla kaçınıp, neden diye sorulduğunda, ben sizler gibi değilim diyebiliyor. Bir başkası, ekran büyütme programlarıyla bile bilgisayarı oldukça zorlanarak kullanırken, ekran okuyucu kullanmaktan ısrarla kaçınabiliyor. Bir diğeri için, sen hiç engelli gibi değilsin denmesi bir övünç kaynağı. “Benim hiç kör arkadaşım yok” demek bazılarımız için kişisel bir zafer sanki. Campbell bu grupta olan kişiler için bir adlandırma yapmış: Internalized Ableism (Özümsemiş sağlamlılık). Irkçılık meselesinde de benzer durumların yaşandığını hatırlatan Campbell sağlamlılığı özümseyen engellilerin, mümkün olduğunca kendi sakat parçalarını yok sayma ve kendilerinden ayırma eğiliminde olduğunu anlatıyor. Bu bireyler, engelli olmayanların, engelliler için koruyucu, lider, rehber ve rol model olmalarına izin veriyorlar, çünkü onlara göre “engelli bir kişi, yardıma muhtaç, bağımlı, cinsiyetsiz, üretken olmayan, fiziksel açıdan kısıtlı, duygusal olarak olgunlaşmamış ve yalnızca silik olduklarında kabul edilebilir kişiler” (Campbell, 2009, s. 18).

Pek mi uçlara savrulduk dersiniz? Hiç sanmıyorum. Bugüne kadar şahit olduğum çokça tartışmada, bizzat engelli arkadaşarımdan şunu duymuşumdur: “Adamlar sizin için o kadar bir şeyler yapmış, sen ne diye nankörlük edip onları küstürüyorsun”. Yani benim adıma ben olmadan bir şeyler yaptığını sanan birine, bunun eksiklerini dile getirdiğimizde bizzat engellilerce suçlanan ve nankörlükle nitelenen bizler oluyoruz çoğu zaman. Bunun en somut örneğini Gören Göz projesinde görmüştük. Görmeyenlerin neler yapabildiklerini hiç dikkate almadan ortaya çıkan bu projeyi eleştirdiğimizde, birçok arkadaşın, verilenle yetinmediğimiz için bizleri suçladıkları günlerin üzerinden uzunca bir vakit geçmedi.

Sağlamlılığı özümseyen engellilerin normal olmaya ve engelli olmayan kişilere yüksünmesi en temel karakteristiklerinden birisi Campbell'a göre. Bu özenti diğeri engelli bireylerden uzaklaşma, engelliliği çağrıştıracak baston, tekerlekli sandalye gibi

cihazları kullanmama, mümkün olduğunca sakatlığını açık etmeme şeklinde kendini gösterebiliyor.

Böyle bir özümseyişin ortaya çıkışını açıklamak ise zor değil. Hepimiz insanların adını bilmeseler bile sağlamlılığını empoze ettiği bir çevrede, bir ailede, bir toplumda büyüyoruz. Çoğumuzun ailesi, kendisinden sonra bizi koruyup kollayacak hayırlı bir kısmetin derdinde. Sokaktaki adam, karşımıza geçip, “Vay be aslan gibi de deli kanlıymış, ne de güzel kızmış, tüh yazık olmuş”, sözlerini çekinmeden söyleyebiliyor. Bir anne çocuğuna sizi gösterip “Bak yavrum, amca küçükken çok yaramazlık yapıp annesini üzdüğü için, Allah gözlerini böyle yapmış” diye tembihte bulunabiliyor. Öğretmen okulda herhangi bir derste başarı gösteren engelli öğrencisini tüm sınıfa afişe ederek, “Bakın o bile anlıyor, siz haytalara ne oluyor” diyerek sizin başarınızı bir kıyaslama ve istisna aracı olarak rahatlıkla gösterebiliyor. Bir başarısızlığı görürse de “Seni bu halinle ne diye gönderdiler buraya ayıp” diye serzenişte bulunabiliyor. Tüm bunlarla kuşatılmış bir çevrede büyüyen engelli kişinin amacı da elden geldiğince kendini sağlamlara beğendirmek, onların koruma ve kollamasını elde etmek oluyor. Campbell’in de dediği gibi iyi engelli, mümkün olduğunca sakat bedenini ortaya çıkarmayan, kendisini himaye edenlere minnettar kalan, hayat dolu olabilmeyi engelli gibi davranmamak sanan kişiler oluyor.

Burada kişinin sakat parçası onun hatası olan bir ucube durumunda. Toplumun gerçek bir parçası olmanın yolu ise, ya o ucubeden kurtulmak, ya da bir yolunu bulup sakat parça yokmuş gibi hayata devam etmek oluyor. Kişinin uyarlamalar talep etmek, kendisine uygun düzenlemeler yapılmasını istemeye zaten hakkı yok, çünkü o normlardan uzaklaşarak kendi etmiş kendi bulmuş durumda. Artık yapacağı şey, ona uzatılan şefkatli eli sımsıkı tutup, ona verilenle yetinmek.

Peki, birisi, sakat olarak nitelenen özelliğinden mutluluk duyabilir mi? Çok mu zorladım yine düşüncelerinizi? Gelin Campbell tarafından verilen bazı örneklerle bakalım. Campbell kitabının bir bölümünü sağırlar ve koklear implant sistemine ayırıyor. Bildiğiniz gibi koklear implant, sağır kişilerin kulaklarının içine ameliyatla yerleştirilen bir dizi aparatla mevcut sinir hücrelerinin baypas edilip, dışarıdan alınan seslerin doğrudan

beyne iletilmesini sağlayan bir yapı. Alandakilere göre, bu, müthiş bir buluş ve sağırların sessiz dünyalarından kurtulmaları ve normalleşmeleri için çok çok önemli bir fırsat. Gerçekten yle olup olmadığı ise oldukça tartışmalı okuduklarımdan anladığım kadarıyla. Bir kere bu sistem gerçek bir duyma sağlamıyor ama sentetik bir yolla duyma verisine ulaşmayı sağlıyor. Sonrasında bu veriyi öğrenmeniz gerekiyor. İncisi eğer bir kişinin az da olsa bir duyma işlevi varsa, koklear implant sonrası bu duyma yok ediliyor ve ancak sistemin getirdiği düzenle duyma gerçekleşiyor. Son olarak da bu aşamada koklear implant her işitme engelli de aynı olumlu sonucu doğuramayabiliyor. Sistem kimilerinde çok başarılı olurken, diğerlerinde aynı başarı grlemeyebiliyor. Bilin bakalım başarısız olunan durumlarda suçlu kim oluyor? İmplant yapılan kişi. Bilimsel sağlamcılık kusuru doğrudan bireye atarak normalleşmeye pek de uygun olmadığını ortaya koyuyor. Umarım koklear implant konusunda yine bu satırlarda bir işitme engeli arkadaşımız yazar ve onların konuyla ilgili görüşlerini daha yakından anlama şansımız olur. Çok bilmediğim bu noktada ahkm kesip sizleri yanlış bilgilerle donatmam yanlış olur.

Yalnız, bilimsel sağlamcılık zihniyetinin hiç beklemediği tepkiler de gelmiş Campbell tarafından yapılan literatür taramasına göre. Biyomedikal yaklaşım ve genel görüş her sağırın koklear implant gibi bir çalışmayı kollarını açıp mutlulukla kabul edeceği yönünde. Muhtemelen birçoğumuz da aynı noktadayız. Ancak her sağır bireyin aynı düşünmediğini görüyoruz. Örneğin Avustralya Sağırlar Derneğinden Karen Lloyd'a göre sağırlık doğal yaşamın bir parçası ve onların kimliğini oluşturan önemli bir bileşen. Sağırlık kaybedilen veya tedavi edilmesi gereken bir şey değil (Lloyd, 2001; Campbell, 2009 içinden alındı). Aynı biçimde, Dolnick'e göre, sağır olma, bir sakatlık durumundan çok bir alt kültür ve yabancı dil konuşan bir azınlık olmaktan farksız. Nasıl ki bir Haitili veya Latin Amerikalınının tedaviye ihtiyacı yoksa bir sağırın da yok (Dolnick, 1993; Campbell, 2009 içinden alındı). Yani çoğunluğun aksine duymanın kesinlikle duymamaya tercih edilecek bir kavram olduğu, bizzat bazı işitme engellilerce reddedilebiliyor.

Bu tür savlar engelli olmayanlar tarafından tamamen gln ve saçma bulunuyor olabilir. Hatta engelli ailelerinin de hemen hemen tamamının ilk isteğinin bir an önce

sakat çocuklarını tedavi ettirmek olduğunu biliyoruz. Böyle bir tedavi mümkün değilse bile çocuklarının normal kişiler gibi davranmaları için ellerinden geleni yaptıklarını gösteren çok örneğe rastlayabiliriz. Bunlardan birini tez katılımcılarımdan Ayşe anlatıyor: “Annem çok üzülüyordu, babam çok da kabul etmek istemiyordu ve genellikle görmeyi gerektirecek ve benim yapabileceğim şeyleri görerek yapmamı istiyorlardı; renkleri bulmak, ayırt etmek işte bir şeyi gözle bulmak mesela sofrada bir şeyi elimle bulmama izin verilmezdi” (Yılmaz, 2015, s. 343). Davranışın nedeni çok açık: Görebilmek kesinlikle körlükten daha iyidir ve daha üstündür. O nedenle de bir kişinin mümkün olursa körlükten kurtulmayı istememesi anlamsız ve kişinin kendini kandırması. Tıpkı işitme engellilerin bazılarının da olduğu gibi tezime katılan görme engellilerin birçoğu için de bir hap alıp körlüklerinden kurtulma, çok da heves ettikleri bir şey değil (Yılmaz, 2015). Sonuç olarak körlüğün görmeye, sağırlığın duymaya tercih edilebilmesi sağlamcı bakış açısıyla imkânsız olabilir, ancak en azından bazı kör ve sağırlar için durum hiç de öyle değil. Bu noktada yanlış anlaşılma istemem. İşitmeyi veya görmeyi istemek, bunun için tedavi aramak, çok doğal, insani ve gerekli. İnsanın böyle arayışlara girmesi yaşanan ayrımcılıkları ve zorlukları düşündüğümüzde çok anlamlı. Ancak, tıpkı bunun gibi, kendi fiziksel durumuyla mutlu olmak ve bunun bir avantaj olduğunu düşünmek de öyle. Nasıl tersi durum yadsınamaz ve küçümsenemezse, kişinin kör olmak veya sağır olmaktan mutlu olması da garip ve yanlış bulunamaz. Sağlamcı bakış açısına karşı durmak da bunu gerektiriyor, kendi yapımızın ve durumumuzun tek doğru, daha doğru, daha üstün olduğu inancını alıp çöpe atmak.

Şimdi gelin biraz daha akıl ve mantığımızı zorlayalım. Engelli birinin sakatlığından kurtulmayı isteyip istememesini tartıştık. Peki, bir insan engelli olmayı arzulayabilir mi? Herhangi birisi bacaklarını kestirmek, duyma yetisine zarar vermek veya kör olmayı içtenlikle dileyebilir mi? “Yok artık” dediğinizi duyar gibiyim. Böyle insanlar olduğunu bir arkadaşşıma anlattığımda ilk tepkisi “İşte bu bir anomali” olmuştu. Evet, kendisinin aslında yanlış bir vücutta doğduğunu düşünen ve vücudundaki bir parçanın aslında fazla olduğuna inanan insanların olduğunu özetliyor Campbell kitabının son bölümünde. Bunun bir adı var Transableism. Sözlüğe baktığımda kelimenin bir Türkçe karşılığını

bulamadım. Ancak bu durum Body Integrity Identity Disorder (Vücut Bütünlüğü Kimlik Bozukluğu) olarak tanımlanıyor. Uzmanlar durumu bir bozukluk olarak nitelese de transabled kimseler, bir uzvunu kesmenin sonuçlarını gayet iyi bilmekle birlikte, ömür boyu istemedikleri bir vücut saplantısıyla yaşamaktansa ampüte biçimde mutlu yaşamayı tercih ettiklerini söylüyorlar. Böyle kişilerin zihinlerindeki beden imajlarıyla gerçek bedenleri çelişiyor ve kendilerini tam ve bütün hissetmediklerini belirtiyorlar.

Campbell (2009) Transable yönelimi olan 17 kişiyle online görüşmeler gerçekleştiriyor. Bu görüşmelerindeki bazı katılımcıların söyledikleri ilginç. Örneğin, bir katılımcı ampüte olduktan sonra, yıllardır çektiği işkenceden kurtulduğunu anlatıyor. Bir başkası kendisini tam ve bütün hissedebilmek için istemediği beden parçasından kurtulmak zorunda olduğunu anlatıyor. Garip değil mi, sağlamlık anlayışı sakat kişiyi eksik olarak nitelerken, transable yönelimi olan birisi kendini sakatlayınca bütün olacağını düşünüyor.

Görüşmelerde daha ilginç bir gerçek daha karşımıza çıkıyor. Transableism en çok da bizzat engellilerden tepki almış. Bu da özümsemiş sağlamlığın nerelere geldiğini anlamak açısından güzel bir örnek. Katılımcılardan Michele durumu şu sözlerle özetliyor: “Sağır olmaktan gurur duyduklarını ve bir işitme cihazı kullanmak istemediklerini söyleyen birçok mesaj alıyorum. Ama aynı kişilerin sağır olmak istememi delilik olarak görmeleri bana çifte standart gibi görünüyor”.

Transableismın nörolojik veya kimyasal nedenleri, bir bozukluk olup olmadığı halen tartışılıyor. Şahsi görüşüm, kişilerin engelli veya engelsiz, oldukları durumu değiştirip başka gruplara yüksünmelerinin bana hitap etmediği yönünde. Ancak bize aykırı gelen her eğilimi bozukluk, sapkınlık olarak niteleyemeyeceğimizi tekrar vurgulamak isterim. Konuyu bu yazıya taşımanın nedeni, hepimizin büyüdüğü ve bir köşesinden içinde barındırdığı sağlamlık inancını defalarca yeniden sorgulamamızı ve kendimizi yeniden değerlendirmemizi sağlamak.

Dikkat ettiyseniz, bu yazıda genellikle görme engelli yerine kör, işitme engelli yerine sağır gibi kelimeleri kullandım. Daha önce de Kör Gibi Olmanın Dayanılmaz Hafifliği

yazımda belirttiğim gibi, kendimizi karşıtımız üzerinden tanımlamanın aslında sağlamlılığa hizmet ettiğine bu kitabı okuduktan sonra daha çok inandım sanırım. Kendi adıma konuşacak olursam, beni kör yapan tek şey görememe eksikliği değil. Elbette bir yeti yitimi söz konusu, ancak kendini bu yeti yitimine göre yeniden şekillendiren beden, bambaşka bir formasyon oluşturup kendine yepyeni yetiler sağlamış olabilir. O yüzden bazı arkadaşlarımızdan sıkça duyduğumuz şu sözler pek doğru olmayabilir: “Bir de kör olmasaydın, kim bilir nasıl olurdu”. Buradaki inanç kör olduğu halde bunları yapan birinin, körlük ortadan kalksaydı kim bilir başka neler yapabileceğine ilişkin bir hayranlık durumunu anlatıyor. Hâlbuki belki de kişi kör oluşu sayesinde şu anda oluşturduğu yeteneklere ve yetilere sahip olmuş olabilir. Yani sağlamlılık inancının aksine, engelli kişiyi tek tanımlayan sahip olmadığı yeti değil. Bu yeti yitimiyle oluşturduğu farklılık ve farklı kapasite kullanımı. Bu farklılık o yetiye sahip birinden onu eksik yapmıyor, daha üstün veya daha aşağı da yapmıyor, yalnızca insan çeşitliliğini artırıyor.

Aslında daha yazacak çok şey var, ama bir yerde durmam lazım galiba. Sağlamlılık anlayışını yalnızca sakat normal ayrımı üzerinden düşünmeyin. Sistem bir mükemmel beden imajı yaratıp herkesin ona uymasını, bunun için daha çok tüketmesini amaçlıyor. Kilolu olan tüm kişiler yalnızca sağlık nedenleriyle mi belirli bir ölçüye sokmaya çalışıyorlar kendilerini? Neden belirli bir boy, belirli bir kilo, belirli bir ölçü doğru kabul ediliyor ve bunun dışındakiler anormal gibi gösteriliyor? Bu soruların sonu yok. Ancak bunlara karşı durabileceğimiz önemli bir argüman var: Farklılıklar bozukluk değil zenginliktir. Kafamda yazının parçaları dolaşırken, Love The Coopers “Mutlu Yıllar” adında bir Noel filmi izliyordum. Bu filmde kızı annesine çok güzel bir şey söylüyordu hareketlerini yargılamaması için: “Bana bozuk bir şeymişim gibi davranma”.

Evet değerli dostlar, bu sözler aslında tüm yazıyı özetliyor. Sağlamlılık aslında farklı olanların eksik, anormal, sapkın olarak nitelendiği ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı gibi olguların engellilere uygulandığı zaman aldığı ad olarak tanımlanabilir. Hepimiz ailemizden, arkadaşlarımızdan, öğretmenlerimizden, işverenimizden, politikacılardan sağlamlılık kodlarını soluyoruz sürekli. Önemli olan bu kodları özümsemekten vazgeçmek ve tüm dünyaya haykırmak: Bana bozuk bir şeymişim gibi davranma.

Kaynakça

Campbell, F. (2009). *Contours of ableism: The production of disability and abledness*. London and New York: Palgrave Macmillan.

Yılmaz, E. (2015). *Kör Gibi Olmanın Dayanılmaz Hafifliği*. *Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat Dergisi*(22).

http://engelsizerisim.com/eeeh/yazi/33/kor_gibi_olmanin_dayanilmaz_hafifligi
adresinden alındı

Yılmaz, E. (2015). *The Phenomenon of Disability Perception in Blindness*. istanbul: Dissertation.

Hem Kadın Hem Körsen Keşke Ölsen

Gamze Sofuoğlu

sofuoglugamze@gmail.com

8. sayı, Ekim 2014

İstiklal Caddesi'nde yürüyorum. Önemli bir davete geç kalmamak için kalabalığın içinde koşturuyorum. Dedim ya önemli bir davet, ee her önemli davete giden insan gibi süslenip püslenmişim tabii. Makyaj yapmışım mesela, saçımı yapmışım, yetmemiş üstüne Türkiye standartlarında kısa bir etek giyme gafletinde bulunmuşum, hatta o da yetmemiş topuklu ayakkabıları çekmişim altına. Şimdi makyajdır, efendim saçtır, etek artı topuklu ayakkabıdır bunlar bir yere kadar zorlarsak belki sıradanlaştırılabilir; ama bunlara ek olarak taşıdığım bir aksesuar sıradanlaşma çabalarımı cevapsız bırakacaktı. Neydi sizce o aksesuar? Kafam kadar, üstelik gözleri kamaştıracak parlaklıkta bir yüzük? Tabii ki hayır. Rengarenk kocaman bir gerdanlık? İh, o da değil. Yok artık, kolumu altın bileziklerle mi doldurmuşum acaba? Neyse uzatmayayım. Bastondu efendim baston, bildiğiniz beyaz baston! O gün İstiklal Caddesi'nde hayatımda körlüğüm adına duyduğum en tuhaf yoruma, yirmi yaşlarında bir delikanlı sayesinde şahit olmuş oldum. “Cık cık cık, hem kör hem mini etek giyiyor...” Bu yorum karşısında istem dışı bir şekilde yavaşladım, bir şeyler söylemek istedim ama ne söylemeliydim bilemedim, saniyeler içinde kafamdan birkaç senaryo geçti, sonra hemen afakanlar bastı, içimden he dedim, dışımdan hiç duymamış gibi yapıp tabakhaneye bir şeyler yetiştirme hızıma geri döndüm. Düşünüyorum, benim yerime bir erkek olsaydı bu minvalde bir şey duyabilir miydi acaba? Hem kör hem şort giyiyor? Hem kör hem askılı tişört giyiyor? Hem kör hem takım elbise giyiyor?

Başka bir gün, hiç bilmediğim bir yerdeki bir işimi halletmeye gidiyorum. Kerli ferli bir adama, gideceğim yere varabilmek için caddenin sağından mı yoksa solundan mı yürümem gerektiğini sordum. Kendisinin de o tarafa gittiğini, gideceğim yere kadar bana eşlik edebileceğini söyledi, peki dedim. Yürüyoruz, adam tabii bir şeyleri merak ediyor,

cümlelere girişlerindeki vurgulardan çok kolay anlaşılıyor bu durum. “Böyle zor olmuyor mu” dan başlıyor merakını gidermeye, “Nasıl” diyerek kıvrandırıyorum kendisini. “Görmüyorsunuz ya, kız başınıza, onu diyorum” diye devam ediyor, “Alıştım artık” diyerek bu soruya verilebilecek en sıradan cevaplardan birini veriyorum. İşte sonra öyle bir laf ediyor ki beyefendi, afakanlardan afakan beğenme anlarımdan birine daha şahit olmuş oluyorum: “Senin annen baban, bir yakının yok mu?”. “Anlamadım...” diyorum ne diyeyim. “Kız başına, İstanbul gibi yerde, görmüyorsun da” gibi birbirinden alakasız nedenleri sıralamaya başlıyor. Bir yerden sonra dinlemedim nedenleri, ne yalan söyleyeyim; ama dünyanın en ilgili ailelerinden birine sahip olmamın da etkisiyle fena kızmıştım bu lafa. “Senin anan baban yok mu!” Kızmıştım mızmıştım ama bastım da kahkahayı. Gideceğim yere kadar, gözünde bir kızcağz olduğum adamcağzı ikna etmeye çalıştım bir körün, hatta kör bir kadının, üstelik İstanbul gibi bir şehirde, annesi babası, yakınları olduğu halde, yalnız başına gitmesi gereken yerlere gidebileceğine, yapması gereken şeyleri tek başına yapabileceğine.

Bunlara benzer örnekleri çoğaltabiliriz, ben şimdilik örnek verme faslını burada kesiyorum. Kabul etmeliyiz ki, bu ülkede “kadın” olmak hala tuhaf karşılanan bir şey. Kadının vajinası, memesi, poposu, bacağı, eli, gözü, saçı, dudağı tuhaf, alışılmamış, üzerinde tartışma hakkını erkeklerin üstlendiği şeyler. Kadının hamile hamile sokağa çıkması, her ayın belli günlerinde kullanmak zorunda olduğu pedin reklamının televizyonlarda gösterilmesi, kahkaha atması tuhaf ve kadınlar tarafından yapılmaması gereken binlerce eylemden birkaçı. Kadın mıdır kız mıdır bilememler, vajina kelimesinden utandıklar, kadın iş aradığı için işsizlik yüksekler, kadın erkek eşitliğine inanmıyorlar, kadına şiddet abartılıyorlar da işin sokaktan çıkıp deri koltukların, büyük toplantı masalarının, çelik kasaların bol bulunduğu yerlere yansımış versiyonları. Kadını, çoğu zaman yapıldığı gibi, şöyle bir kenara bırakırsak, işin bir de engelli boyutu var. Başarılı engelli, okumuş etmiş engelli, kültürlü engelli, zeki engelli, güzel/yakışıklı engelli, gezip tozan engelli, makyaj yapan engelli, saçını boyayan engelli, mini etek giyen engelli, sevgili yapmış engelli, parası olan engelli de genelde tuhaf karşılanan engelli versiyonlarından birkaçı. Bunun deri koltuk yumuşaklığındaki kalplere ve çelik kasa sertliğindeki kafalara yansımaları ise; biz engellileri insan yerine adam yerine

koyduk, gözlerin görmüyor sana iş vermişiz, engelliler kısırlaştırılsın gibi laf-ü gûzaflar olarak karşımıza çıkıyor.

Kadın olmak tuhaf dedik, engelli olmak da tuhaf dedik, hem kadın hem engelli olmak ultra tuhaf bir şey demek farz oldu artık. Kadının tuhafıkları ve engellinin tuhafıkları birleşince, affedersiniz hem kadın hem engelli diye bir hilkat garibesi çıkmış oluyor karşımıza. Cinsiyetsiz olarak kabul ettiğimiz engelli kadınlar, cinsiyetlerini daha görünür kılan bir şey yaptıklarında hem kör hem mini etek giyiyor oluyor ve cinsiyetsiz olarak kabul ettiğimiz aynı kadın tek başına bir yerlere gittiğinde kız başınalı sözcükler serpiştiriliyor konuşmaların arasına.

Engelli kadınlar olarak biz neler yapalım; mesela böyle tepkiler aldıkça daha da görünür olalım, hem bastonumuzu hem topuğumuzu farklılıklara ve kör gözlere daha çok sokalım, görmezden gelinen, ötekileştirilen her özelliğimizi sahiplenelim, kimliğimizin en büyük parçalarından olarak benimseyelim. Engelliyse engelli, kadınsa kadın, inadına isyan inadına isyan inadına özgürlük ulan!

Ayrıcalıklar

Deniz Aydemir Döke

daydemird@gmail.com

19. sayı, Eylül 2015

Herkes bir ayrıcalığı olsun ister. Toplumsal açıdan ne acaba bu ayrıcalık? Kardeşlerin içinde ilk göz ağrısı, ya da tekne kazıntısı olmak, evlatların içinde erkek olmak, erkeklerin ya da kadınların içinde heteroseksüel olmak, gözü görüyor, kulağı duyuyor, eli ayağı tutuyor, zekâ seviyesi “normal”, yüzüne bakılacak kadar güzel olmak, bizim ülkemizde Sünni Müslüman olmak, Türkiye haritasının hepsinin bizim olduğunu söylesek de, bölünmesinden çok korksak da o bölünecek de kaybederiz diye korktuğumuz memleketlerden olmamak, üst sosyoekonomik sınıftan olmak... Bu listeyi uzatmak mümkün tabii. Kısaca ayrıcalıklı olmak doğuştan torpillidir diyebiliriz. Daha resmi bir dille açıklamak gerekirse, ayrıcalıklı olmak ait olunan grup itibariyle imtiyazlı kılınmak, yani öteki ya da ezilen olmamak demektir. Bu öteki, ezilen ve ayrıcalıksız olmayanların günlük yaşamları nasıl oluyor dersiniz?

Erkekseniz ortalama daha fazla eğitim alırsınız, mecliste ve yönetim kesiminde ezici çoğunluğu oluşturursunuz. Siz başarılı olduğunuzda kimse şaşırılmaz, bakir olup olmadığınız bir toplumsal mevzu olmadığı gibi bakir değilseniz “namussuz”, “iffetsiz” gibi sıfatlarla tanımlanmaz, tecavüzcünüzle evlendirilmez ya da aileniz tarafından katledilmezsiniz. Sizin uçkurunuzun namusu her daim temizdir ya da bir çeşit dokunulmazlığa sahiptir. Sizin namus da size “ait olan” kadınların namusuyla ilgilidir, söz konusu namusun temizliği de size aittir.

Cinsiyetten cinsel yönelime geçelim; eğer heteroseksüelseniz, sevdiceğinizi başkalarıyla tanıştırebilirsiniz, ilişkinizi saklamak zorunda değilsinizdir, eşinizle el ele görüldünüz diye işten çıkarılmazsınız, aileniz sizi karşı cinsten hoşlandığınız için reddetmez ya da sizin ölümünüzü istemez. Heteroseksüel bir erkekseniz yaşadınız.

Hele bir de sağlamsanız durum dadından yenmez olmuştur. Sağlam olmanın ayrıcalıkları nelermiş? Biraz yakından bakalım.

Sağlamlar sağlam olduklarının farkındalığını göz ardı edip kendilerini herkes gibi bir insan olarak görüp yaşamlarını sürdürebilirler.

Kimse sağlamları yolda yürürken kolundan tutup çekmez, ya da sağlamlar “Zor olmuyor mu böyle?”, “Ailen yok mu senin?”, “Seni neden böyle tek başına salıverdiler?” gibi sorulardan muaf tutulur.

Sağlamların cinselliğinden, romantik bir ilişkide yer alıp alamayacağından hatta anne baba olmaya yetkin olup olmadığından kimse varsayılan olarak şüphe duymaz.

İş başvurularında, “Acaba sağlam olduğum için ayrımcılığa uğrayacak mıyım?” diye endişe duymazlar. Sağlamlar yeni bir ortama girdiklerinde ya da profesyonel toplantılarda sağlam olmanın dışındaki yeterlilikleriyle dikkat çekerler.

Sağlamların diploması her yerde geçerlidir.

Kimse sağlamlara üniversite tercihlerinde “Sağlam olan adayların, durumlarını göz önünde bulundurarak tercih yapmaları tavsiye olunur” gibisinden bir öneride bulunmaz.

Hiçbir öğretmen sağlamların ailesine “Ay ben onu sınıfımda görmeye dayanmam.”, “Benim 30 tane daha öğrencim var, sizin sağlam çocuk için engelli öğrencilerimin geri kalmasını göze alamam.” demez. Ya da veliler öğretmene “Bu sağlam çocuk benim çocuğumun psikolojisini bozacak, benim çocuğumu onunla yan yana oturtmayın” demez.

Sağlamlar erişilebilirlik bahanesiyle tecrit edilmezler.

Sağlamların topluma bulunabileceği katkıdan kimsenin şüphesi yoktur ve başarılı olduklarında bu nedenle şaşkınlıkla karşılanmazlar.

Sağlamların söylediği bir şey sonra engelli biri tarafından söylendiğinde daha çok kıymet görmez.

Yetişkin sağlamlar, çocuk gibi muamele görmez.

Yetişkin sağlamlarla yetişkin engelliler bir yere gittiğinde, sağlamları ilgilendiren sorular engellilere sorulmaz.

Sağlamlar ne yemek yiyeceklerinden, çaylarını nasıl içeceklerinden, ne yapmak istediklerinden kendileri sorumludur, kendilerinin sözcüsü olabilirler.

Sağlamların başarılı olmasına şaşırılmaz.

Sağlamlar kapıdan dışarı adım atacaklarında, kaldırımların ve toplu taşıma araçlarının erişilebilir olup olmadığını düşünmek zorunda değildir.

Sağlamlar bir yere gideceğinde tuvalete gidip gidemeyeceklerinden endişe duymaz, ya da bu endişe sadece kullanılacak tuvaletin temizliğiyle ilgili olur.

Sağlamlar hastaneye gittiklerinde “Acaba işitme engelli personelle nasıl iletişim kuracağım, ben işaret dili bilmiyorum ki” diye düşünmez.

Sağlamlar numara alıp sıra beklerken, sıranın kendilerine gelip gelmediğini nasıl göreceklerinden endişe duymazlar ya da yapılan duyuruları nasıl duyacaklarıyla ilgili de kaygılanmazlar.

Sağlamlar yaşayacakları yerin onlar için erişilebilir olup olmadığıyla ilgili endişe duymazlar.

Sağlamlar asansör olup olmadığından, varsa düğmelerinin erişilebilirliğinden, merdivende tırabzan olup olmadığından, ya da rampaların standartlara uyup uymadığından etkilenmezler.

Sağlamların “Acaba bu kitabı nasıl okuyacağım, bu kitaplar da hep Braille olarak basılıyor” diye bir derdi olmaz.

Sağlamlar internet sayfalarının erişilebilirliğiyle ilgili endişe duymaz. Bu ayrıcalıklı sağlamların bilgiye erişimi de sağlamdır yani.

Kısaca ayrıcalık kimin ciddiye alınacağını, kimin kendiyle ilgili karar verebileceğini, kimin kime ne için sorumlu olduğunu belirler. Toplumun varsayılanları ayrıcalıklı grubun istediği gibi biçimlenir. Ayrıcalık belli bir gruptaki insanların bir yere dâhil olmasını, saygı görmesini ve topluma kabullünü varsayılan olarak mümkün kılar. Ayrıcalıkların olmadığı, eşit, erişilebilir ve engelsiz günler dileğiyle.

Bir Kimlik Olarak Engellilik

Meral Sözen

meralsozen1@gmail.com

28. sayı, Haziran 2016

Birinci bölüm: Kralın kuru fasulye üzerine görüşleri

Sizce kuru fasulye nasıl olmalı? Etlı mi, kıymalı mı, pastırmalı mı, yoksa sucuklu mu? Bu sorular bir radyo programından, trafikteki insanları oyalamaya ve zihinlerini boşaltmaya yönelik, gereksiz bir tür mizah programı. Telefonla yayına bağlanan bir dinleyici şöyle diyor : “Bir engelli olarak ben de düşüncelerimi söylemek istiyorum, bence etli olmalı...”

Duyduklarım karşısında tepkisiz kalamıyorum, ayağa kalkıp alkışlamaya başlıyorum, uzun uzun alkışlıyorum, sanki tuhaflık bendeymiş gibi bana bakıyorlar. Biraz utanıyorum, alkışlarımın şiddeti azalıyor ve aralıkları seyrekleşiyor. Yine de alkışlarımda haksız olmadığımı anlatmaya çalışıyorum, “duymadınız mı?” diyorum, “bir gurme olarak” demedi “bir engelli olarak” dedi. İnsanların kaşları çatılıyor, “bakın” diyorum “adam bir engelli olarak bu sabah uyanmış, bir engelli olarak elini yüzünü yıkamış, gayet tabii bir engelli olarak radyo dinliyor ve bir engelli olarak kuru fasulye hakkındaki tercihini belirtiyor.” Bana kızıyorlar ve diyorlar ki “bir yemek hakkında konuşmak için illa gurme mi olmak lazım?” Bu son darbe beni iyice zayıflatıyor, yavaşça yerime oturuyorum, tahtından indirilmiş bir kral gibiyim, başından tacı çekilip alınmış ve hala kendimi kral sandığım için, bu bir delilik emaresi olarak algılanmış. Bu yüzden tacımın yerine de bir huni konulmuş, ben böyle akıl almaz tuhafıklar yaparken ve tabii diğer herkes ve her şey çok normalken, radyodaki programcı ile dinleyici sohbeti ilerletmiş, en son telefon kapatılırken, programcıdan dinleyiciye söylenen şu sözleri duydum : “bir engelli olarak size saygı duyuyorum”. Ve radyodan kuvvetli alkış efektleri duyulmaya başladı, herkes bana baktı, bir an için yine ben alkışlıyorum sandılar herhalde, hayır ben değildim, ben bu kez alkışlamıyordum. Kızdığım dan ya da

korktuğumdan değil veya alkışlanacak bir şey olarak görmediğimden değil, insanlardaydı tavrım, “ben alkışlayınca olmuyor da, onlar alkış efektleri marifetiyle yapınca oluyor, öyle mi?” diyen bir yüz ifadesi takınarak, masum ve kırgın bakıyordum onlara. Demek öyleydi, sözcüklerin ardında bir fikir değil, bir kimlik bulacaktık, durumla ilgisinin, bir anlamının veya öneminin olup olmadığına bakmadan, kimlikleri konuşuracak, kimlikleri yaşatacağık kendi yerimize...

Kim bilir bilmem kaçınıcı kez, “demek öyle”, diyerek doğruldum. “Öncelikle” dedim “bir kral olarak bence kuru fasulye etli olmaz, bezelye mi bu? Bir öğretmen olarak kıymalı olmasından yanayım ben, bir baba olarak da sucuklu olmasından, dünyanın en duyarlı insanı olarak da sade olmasından yanayım. Alan var alamayan var!” Birden bir alkış koptu, şimdi herkes beni alkışlıyordu. Daha sözlerim bitmemişti, bir muhasebeci olarak, bir doktor olarak da söyleyecektim. Alkışlar giderek kuvvetleniyordu, "sağ olun efendim, çok teşekkürler" , “çok sağ olun, teşekkürler efendim, ama sesimi bastırıyorsunuz, daha söyleyeceklerim vardı. Dinime ve ırkıma göre de söyleyecektim, çok teşekkürler, saygı bizden efendim, saygı bizden, çok sağ olun, bir kral olarak beni sizler var ettiniz, saygılar bizden efendim, yengeye selamlar, sağ olun sağ olun, hayırlı yolculuklar efendim, güle güle oturun ...

Körler Sağrlar Birbirini Ağrlar

Burak Sarı

burakburaksari@gmail.com

14. sayı, Nisan 2015

İletişim özürlü bir toplum olduğumuzu söylesem, kimsenin bir itirazı olmaz sanırım. Genellikle birbirimize, anlatmak istediklerimizi bir türlü anlatamaz, karşılıklı yanlış anlaşılmalara bir sorun sarmalına girer, kördüğüm oluruz. Öyle bir kördüğüm oluruz ki çözebilene aşk olsun.

Bu vahim sorunun altında kendi iletişim tarzımızın doğru olduğu, belli kesimlerle iletişim kurulamayacağı gibi kronikleşmiş ön yargılar ve ayrımcılık yatar. Öyle iğrenç bir yaklaşımdır ki bu, milyonlarca insan, sırf egemen dili konuşmadığı, kendi ana diliyle iletişim kurmak istediği için, inanılmaz acılarla baş başa bırakılmış, kamusal alanda, meramını anlatabileceği bir muhatap bulamamış, hatta kendi dilinde sarf etmiş olduğu her kelime için, para cezaları ve daha ağır yaptırımlarla karşı karşıya bırakılmıştır.

Engellilerle kurulan iletişimde, daha farklı, daha sinsi ve daha iğrenç bir ötekileştirme vardır. Öncelikle, toplumumuzun güzide bireylerinden birisi, eğitim durumu, ekonomik ya da sosyal statüsü ne olursa olsun; bir engelliyle karşılaştığında, kendini bir halt sanır. Kendisine güveni gelir, kimseye söylemeyi aklının ucundan bile geçiremeyeceği cümleleri peş peşe sıralar. O zamana kadar toplum içerisinde var olma cesaretini gösteremeyip paspas ettiği egosunu bir anda şişirir ve müthiş bir megalomanlık krizine girer. Tabii ki bu durum engellinin, taze çam çırası gibi yandığının resmidir. İçinde bulunduğu durumun aciliyeti varsa, canı kavga etmek istemiyorsa, her gün aynı tip insanlarla dalaşmaktan sıkılmışsa karşısındakine güler geçer. Fakat gün içerisinde tahammül kotası dolmuş, morali bozuk ya da kavga etmeye zamanı varsa iş değişir. O zaman, karşısındakinin vay haline. İş değişir ama sonuç değişmez. Kavga edersin, küfür edersin ya da insanca anlatmaya çalışırsın ama sonuç değişmez. Hiçlikten, nankörlük ve fevrilik konumuna yükselirsin sadece.

Bu durumu anlatan birçok örneğe yazılarımızda yer vermiştik. Biraz tebessüm etmenizi istediğimden güncel bir tanesini sizinle paylaşıyorum. Ankara'dan İstanbul'a otobüs bileti almaya gittim. Gişedeki görevli kadına meramımı anlattım. Kendisiyle ben diyalog kurduğum halde eşime, "Burak Bey'in soyadı ne?" diye sordu. Neyse, o gün eşref saatimdi ve sadece soruyu cevaplamakla yetindim. Biletleri aldım, imza atıyorum, görevli, eşime dönerek, "Yerine siz de imza atabilirdiniz." dedi. Eeee! Eşref saati de bir yere kadar değil mi? Hanımefendi dedim, bir, konunun muhatabı engelli bir insan diye onunla diyalog kurmamak saçmalaktır. İki, soyadımı da imza atmayı da bilecek durumdayım. Üç, ben buraya tek gelmiş olsaydım, bana sormak istediğiniz soruyu duvarlara mı soracaktınız? Cevap: "O zaman ben tutardım elinizi" oldu. Düşünebiliyor musunuz? Ben bir engelliyle nasıl iletişim kurması gerektiğini anlatmaya çalışıyorum, o anlattıklarımın tam tersini anlıyor.

Bu iletişim faciasına inat, içinde yaşadığım toplumun her kesimiyle iletişim kurmak istemişimdir. Aynı havayı soluduğum insanlarla, güçlü bir iletişim bağı kurmak isterim. Bu konudaki ilk adımı, Kürtçe kursuna yazılarak attım. Fakat o dönem gündem yoğunluğu nedeniyle devamlılık sağlayamadım. Sonra, aynı heyecanla işaret dili öğrenmek istedim. Öyle ya, aynı alfabeyi kullandığımız insanlarla dahi iletişim kuramıyoruz toplum olarak. Oysa ben, toplumsal kutuplaşmanın bile, iyi bir iletişimle kırılacağını düşünüyorum. Tabii ki, işaret dili öğrenmek istediğimi söylediğim kişilerin onda dokuzu, bunun mümkün olamayacağını, sağırlerle körlerin anlaşamayacağını, o tanıdık, çokbilmiş edayla haykırmaya başladılar. Tabii ki, bu ayrımcı ve umutsuz yaklaşım tarzı benim inadımı arttırmaktan başka bir işe yaramadı.

Tesadüfen, bir arkadaş ortamında işaret dili kursuna gideceklerini, körlere de işaret dili öğretilip öğretilmeyeceğinin tartışıldığını öğrendim. Tabii direkt atladım olaya. Kurs başladığında bana haber verileceğini söylediler. Uzun bir süre geçmiş, kurs henüz başlamamış, benim de umudum iyiden iyiye kırılmıştı ki, işaret dili beni yolda buldu. Evet, yolda buldu. Bir gün, yolda yürürken, birisi nazik bir dille yardımcı olmak istediğini söyledi. Daha sonra adının Sena olduğunu öğrendiğim bu arkadaş, kendisinin işaret dili öğrendiğini, Braille yazı da öğrenmek istediğini söyledi. Ben de, kendisine işaret dili öğrenmek istediğimi söyledim. Böylece birbirimize yardımcı olma kararı aldık.

Kısa süre sonra, benim gezgin işaret dili hocam Sena beni aradı. Durumu işaret dili hocasına anlattığını, kendisinin de bu çalışmaya dâhil olmak istediğini söyledi. Bir hafta sonra, Sena ve İlknur hocamla derslere başladık. İlknur hocanın çok iyi bir öğretim tarzının olması ve en önemlisi, önyargısız olması işimizi bayağı kolaylaştırdı.

Bu konuda ilk öğrendiğim şey, Türkiye'de işaret dilinde şive farkının olduğu ve dudak okuma ve yüz mimikleriyle tamamlanan bir dil olduğudur. Gelelim kurs sürecine, henüz 3 hafta oldu kursumuz başlayalı. Bu süreçte, alfabeyi, sayıları, aile bireylerinin nasıl ifade edileceği gibi konuları işledik. Bunlardan birkaç örnek vermek istiyorum, ayrıntılı bilgiyi alttaki videodan öğrenebilirsiniz.

Elimizin başparmak hariç, tüm parmakları kapalıyken, başparmağımızı çenemizin altına koyduğumuzda " baba" demiş oluyoruz. Elimizi pençe yapıp, (tüm parmaklarımız birleşikken içe doğru bükme) iki göğsümüze sırayla dokunmak" anne" İki elimizin başparmaklar hariç tüm parmakları kapalıyken, başparmaklarımızın uçlarını birleştirmek " eş" demek. Elimizin orta ve işaret parmakları açık ve bitişik diğer parmaklar kapalıyken sağ elimizin orta parmağını sol elimizin işaret parmağı üzerine gelecek şekilde parmakları birbirine hafifçe vurmak "adın ne" demek. Elimiz açık ve parmak uçları birleşik kolumuzun dirsek içine hafifçe vurmak "memleket" demek.

Biraz da alfabeye değinelim. Sağ elimizin, işaret ve orta parmaklarını açarak, aşağı doğru tutarken, öbür elimizin işaret parmağında, açılmış parmaklarımızın, üst tarafına doğru yatay bir şekilde koyduğumuzda" a" harfi oluyor. İki elimizin, baş ve işaret parmaklarını yuvarlak haline getirip, birleşik bir şekilde tuttuğumuzda" b" harfi yapmış oluyoruz. Burada çok önemli bir ayrıntı var arkadaşlar, ben de tam alışamadım. İşaret dilini kullanırken, anlatmak istediğimiz şeyi konuşarak da tekrar etmemiz gerekiyor. Zira bir işaretin birkaç anlamı olduğu için anlaşılamiyor. Ders sırasında hoş sürprizler de olmadı değil. Örneğin bir derse hocamız işitme engelli arkadaşını davet etti. Kendisiyle tahmin ettiğimden de daha iyi iletişim kurabildim ve bu beni inanılmaz mutlu etti. Tabii ki yukarıda belirttiğim hatayı yapmasaydım, yani, işaret dili kullanırken anlatmak istediklerimi konuşarak da telaffuz etmiş olsaydım anlaşılma oranım daha da yükselecekti. Neyse, acemilikte olur böyle vakalar.

İşaret diliyle anlaşmış olduğum ilk işitme engelli arkadaşımın, işitme engellilerin belli sorunlarını burada gündeme getirmem gibi bir isteği oldu. Biraz o sorunlara değinmek istiyorum. Erişilebilirlik sorunları sadece körler için mi var, tabii ki hayır. Belki o sorunun yakıcılığını bizden de çok yaşadıkları oluyordur. Örneğin, işitme engellisiniz, hastalandınız ve hastaneye gittiniz. Hastanede bir tane bile işaret dili bilen personel yok. Derdinizi nasıl anlatırsınız? En yakıcı sorunlardan birisi bu. Hastanede, eczanede, adliyede, hiçbir yerde, yeterli derecede, işaret dili bilen tercüman yok. Mesela, arkadaşım hamile ve doğum için işaret dili tercümanı olan bir hastane bulamıyor koskoca Ankara'da. Körler okullarında, 30 yıl görev yapıp da Braille yazı bilmeyen öğretmenler var ya, aynı durum, sağırılar içinde geçerliymiş. İşitme engelliler okullarında, işaret dili bilmeyen öğretmenler varmış. Bir de, televizyon dizilerinde işaret dilinin yeterli olmadığından yakınıyor arkadaşım.

Kısacası, erişilebilirlik ve sağlıklı bir iletişim her şeyin çözümü. Bir gün bizler de, sağlıklı bir iletişim kurmakla işe başlayıp, erişilebilir, eşit ve özgür bir topluma doğru evriliriz değil mi? Benim umudum var. Ya sizin?

Sakatlar Hakkında Doğru Bilinen Yarım Yamalaklar

İlke Çeperli

homoibretus@gmail.com

Sayı 9, Kasım 2014

Sevgili ibrettaşlarım ve ibret olmayan arkadaşlarım,

Çoğu internet sitesinde, “Körlere Nasıl Davranmalıyız?”, “Sağırlara Su İçirmenin 10 Altın Kuralı” veya “Özel Gereksinimlilere Pasta Yedirme Rehberi” gibi abuk yazılar yer alıyor. Ben de her zaman olduğu gibi yapılmaması gerekenler yerine yapılması gerekenleri ibretçe anlatacağım. Öncelikle sakatlar hakkında doğru bilinen yarım yamalak inanış ve tespitlerden bahsedeceğim ve sonrasında da bir davranma kılavuzu oluşturacağım.

Girişi kısa tutalım, işte doğru bilinen yarım yamalaklar

1) “Özürülüler cennete gidecekler, kendimizi onlara sevdiresek bizi de aldırırlar.” : İşte bu inanış en tehlikeli olanıdır. Bazıları var ki bundan ne hesap tarifeleri ne grafikler çıkarıyor. Bir köre yardım etmek 70 şehit sevabı veya bir sakatla 40 adım yürümek cennette bir ağaç kazandırıyormuş. Arkadaşlar biz cennet vaadi almadık, kimin nereye gideceğine Allah karar verecek. O yüzden kurcalamayın. Ama üzülmeyin cennette kırk ağacınız olmasa da size Manisa Kırkağaç Köfte ısmarlayabiliriz, ibret tesellisi.

2) “Âmâların hafızası kuvvetlidir, kulakları müthiş duyar, ön çapraz bağları hiç yırtılmaz.” : Geçen gün bir profesör bana 780 sayfalık kitabı ezberletmeye kalktı, nasıl kurtuldum anlatamam. Hayatımızın her alanında soyut düşündüğümüz için size öyle geliyor. Kulak meselesi de, gören insanların gözleri için harcadığı kapasiteyi körler kulaklarına harcadığı için kulakları iyi duyuyor. Kulak bizde en güçlü duyu organıdır. (Hem kör hem sağırlar var oraya şimdi girersek iyice karışır konu.) Ha, ön çapraz bağlarına gelince, gayet yırtılıyor onlar.

3) “Sevcan Teyze’nin 3 yaşındaki topal kızı okuma bilmiyor, o halde hiçbir sakat okuma bilmez.” : Bu genelleme kulağa biraz gerçek dışı gelebilir ama cidden böyle genellemeler yapılıyor. Muhtar Osman’ın kör oğlu yemek yapmayı bilmiyor diye Hatice Abla çay demleyemez diye bir şey yok. Bu iki kişinin hamaratlık düzeyinin farklı olmasının farklı nedenleri var. (ataerkil toplum yapısında cinsiyet farkı gibi) Bir sonraki madde de bununla ilgili.

4) “Size körler okulunda baston öğretmiyorlar mı, niye bazıları bastonsuz yürüyor?” : Ah bir anlayabilsek... Bu benim en sevdiğim sorudur. Körler okulunu veya rehabilitasyon merkezini birer sakat fabrikası veya torna atölyesi olarak kodlamaya en güzel örnektir. Bu bağımsız hareket sorunsalı bizim ayrıca değindiğimiz bir konu. Ama soruya şöyle bir cevap verebiliriz: Okuldaki matematik hocasının çok iyi ders anlatması tüm öğrencilerin 100 alacağı anlamına gelmez. Aynı şekilde her sakat kendisini aynı düzeyde yetiştirmiyor.

5) “Sakatlar evden dışarı çıkamazlar, çıksalar da yalnız çıkmazlar.” : Genelde yalnız çıkarım ama çıkmayanlar da var. Sorunu sakatlarda değil de yollarda arasanız? 10 karış kaldırımı çıkabilen akülü sandalye icat etmektense kaldırımları rampalasanız ya da daha basiti kaldırımlara araba park etmeseniz ve güya bunu önlemek için konulmuş mantarlar yüzünden zor anlar yaşamasak nasıl olur?

6) “Sakatlar asosyaldir.” : Keşke buna sadece ağızla gülssem... Pek çok farklı ve ilginç hobisi olan arkadaşlarımız var. (Kitap okumaktan bahsetmiyorum.) Bisiklete binen, (bkz: tandem türü bisikletler), dalış yapan, hatta resim yapan kör arkadaşlarımız var. “Körler tiyatro yapamaz.” diyerek ajitatif filmlerdeki kör rolünde bile gören insanları oynatıyorlar, “Yürüyemiyorsan paintball oynayamazsın/Sağırırsan go-kart’a binemezsin.” diyorlar, körleri sinema ve tiyatro salonuna almıyorlar, eee? Başka ne olacaktı bu ülkede?

7) “Sakatlar çok pozitif, kendiyle barışık, kendileriyle dalga geçebiliyorlar.” : Ben niye kendimle dalga geçeyim, manyak mıyım ben? Ayrıca neye küstük de barıştık? Sakatlık bizim için (istisnalar mevcut) kötü bir durum değil ki. Bu yüzden kendimize kızgındık da

yüzümüz gülünce affetmiş mi olduk? Benim gözümün renkli olması da kör olması da benim için aynı değerde özelliklerdir.

8) “Şu kaldırımda görme engelli çizgileri var yaaa, neden sarı biliyo musuuuun? Görme engelliler sarı rengi görebiliyoouoo.” Ben bu cümleyi iki üniversite öğrencisinden duydum; Nişantaşı Üniversitesi değil canım, bildiğin Beykent. Onun bastonla hissedildiğini ve sarı olmasının sadece bir renk seçimi olduğunu söylememe gerek var mı?

Bu doğru bilinen yarım yamalaklardan sonra bir de davranma kılavuzumuz var.

Sakatlara Davranma Kılavuzu

Bu kılavuz, toplumun acıdığı insan Homo İbretus yani bendeniz tarafından hazırlanmış olup, toplumun ve sakat nüfusunun geneline aykırı olan “kompleksli” sakatları kapsamaktadır. Ben ve ibrettaşlarım birer çamaşır makinesi olmadığımızdan, kılavuzumuzun formatı da standartlardan biraz farklı. Önemli noktaları ve yapmanız gerekenleri başlıklara bölmeden maddeler hâlinde sıralayacağız.

1) Öncelikle bir sakata çocuk muamelesi yapmanız, siz istemeseniz de konuşmalarınıza yansımakta ve bu da bizi tabiri caizse deli etmektedir.

Örnek: “Eeeveeeeet, şimdi şu sandalyeye şööööyle güzelce oturuyoruuuuuz, ellerimizi masanın üzerine koyuyoruuuuuz, garson abi geliceeeeeek, mama söyliceeeeeez.”

2) Aynı şekilde cahil ya da idiyot muamelesi görmek aşırı agresifliğe neden olmakta ve saç diplerimizden buharlar çıkmaktadır.

Örnek: Ben: Bakar mısınız, ben 50'lik bira istiyorum.

Garson: İçki olan bira mı? (YORUMSUZ)

3) Ayrıca kırdığımız her potu alttan almanız ve katılmanız bile her fikrimizi onaylamanız çok can sıkıcı. Farklı fikirler duymaktan ve eleştirilmekten incinmeyiz.

4) Yolda yürürken, sağ elinizle sağ kolumuzu, sol elinizle de sol dizimizi tutmaya çalışırsanız muhtemelen düşeriz. Bu durum tamamen dengemizi kaybetmemizle ilgilidir, sakat oluşumuzla değil. Kolunuza girsek yeter.

5) Körlük bulaşıcı değil, kolumuza girmeden önce ameliyat eldiveni takmayın! Topal biri çocuğunuzla aynı sınıfı paylaşınca çocuğunuzun bacağı incinmez. Üst katınıza otistik çocuğu olan bir aile taşındığında apartmanı sel basmış gibi paniklelemenize gerek yok.

6) Körler pijama giyer, sağırılar ayran içer, dilsizler kumpir yer, felçliler müzik dinler. Bunda şaşırarak bir şey yok.

7) Tüm sakatlık türlerindeki insanlar iletişim yeteneğine sahiptir. Bizimle ilgili merakınızı bize sorarak giderin, yanımızdakine sormayın.

Örnek: “Çayına şeker alır değil mi bu?” (Bu, insanlar için değil eşyalar için kullanılır desem neye kızdığımızı anlarsınız sanırım.)

8) Konuşan bir telefon veya saat gördüğünüzde irkilmeyin. Onlar kutsal değil, sadece teknoloji gelişti. Onlar biz körler için tasarlanmış sesli cihazlar yahut okuyucu programlara sahip. Sizin gözünüzle/kulağınızla/bacaklarınızla yaptığınız işleri yapmak için biz farklı yöntemler kullanabiliriz. Bunu unutmayın.

9) Körler için her şey Braille veya bastondan ibaret değil. Baston şeklinde su bardağı ya da kabartma harflerle yazılmış muska diye bir şey yok.

10) Ayrıca, sosyal sorumluluk projesi adı altında abuk fikirler üretmeye kalkmayın. (Kör nüfusunun artmasını önlemek için bastonların ucuna prezervatif takma kampanyası gibi.) Bizi ilgilendiren bir projede size katkıda bulunmaktan memnun oluruz.

11) “Mecidiyeköy otobüsü geçti mi?” sorusu yeryüzünde konuşulan hiçbir dilde “Bana para verin.” anlamına gelmez. Bunun farkına varmak için Urducadan Finceye tüm dilleri bilmeye gerek yok, bizim de Türkçe konuştuğumuzu bilin yeter. İhtiyacımız olan şey para değil o da ayrı mesele.

12) Bizim bilgi ve ilgi sahibi olduğumuz tek konu sakatlığımız değil. Sizin sorularınıza nezaketen cevap veriyor, bilmek istediklerinizi anlatıyor, hatta yer yer uzatıyor olabiliriz. Ama bu, bizimle başka şeyler konuşamayacağınız anlamına gelmez.

13) Espri anlayışımız “Ben böyle şey görmedim höhöhöhö” değil. En azından benim değil. Sadece bu şakalar sayesinde medyatik sempatik olanlar var evet ama hepimiz böyle değiliz.

14) Sokakta eylem yapan bir sakat grubu gördüğünüzde IŞİD gelmiş gibi davranmayın. Sizi doğramak gibi bir niyetimiz yok, hakkımızı aramak için sesimizi duyurmak istiyoruz sadece.

Bunun gibi daha onlarca maddeyi özetleyecek bir maddeyle kılavuzu bitirmek isterim. En önemli madde bu, bizim doğaüstü varlık değil sıradan insanlar olduğumuzun bilincinde olun. Böylece hem bizimle iletişim kurmak sandığınız kadar zor olmayacak, hem de “eşit, erişilebilir, engelsiz dünya”yı birlikte kurabileceğiz.

Sosyal mesajımı da vererek yazımı burada bitiriyor ve son olarak da “Kılavuzu Homo İbretus olanın, burnu aktivizmden kurtulmaz.” diyorum.

Anne Babalara Mektup

Canan am Yücel

canancam@gmail.com

14. sayı, Nisan 2015

Sevgili anneciğim, babacığim,

Bütün duygu ve düşüncelerimi dile getirebilseydim, size şunları söylemek isterdim. Ben engelli bir bebek olarak dünyaya geldim. Sizler de her anne baba gibi sağlıklı bir çocuğa sahip olma umuduyla ve bin bir güzel hayal kurarak beni dünyaya getirdiniz. Ancak siz de çok iyi biliyorsunuz ki, hayatta her şey bizim istediğimiz ya da beklediğimiz gibi gerçekleşmeyebilir.

Benim engelli bir çocuk olarak dünyaya gelmem nedeniyle sürekli neler yapsaydınız bu durumu engelleyebileceğinizi düşünüp kendinizi suçlamaktan vazgeçin. Çünkü kendinizi suçlayarak, pişmanlıklar yaşayarak ne kendinize ne de bana yardımcı olabilirsiniz. Bunun yerine beni olduğum gibi kabul edin. Beni anlamaya ve tanımaya çalışın. Sizin çocuğunuz olsam da, ben de diğer çocuklar gibi sizden farklı bir bireyim, engelli olduğum için kardeşlerimden ya da etrafınızda gördüğünüz diğer çocuklardan farklı da olabilirim. Zaman zaman bana ayak uydurmakta güçlük çekebilirsiniz, ancak bazı şeyleri deneyimlememe fırsat tanıyın. Görmüyor, duymuyor, konuşamıyor, yürüyemiyor ya da yaşlıtlarım gibi zihinsel becerilerimi uygun şekilde kullanamıyor olabilirim ancak benim de güçlü bir yönüm olabileceğini unutmayın. Bu nedenle, benim yeni ve farklı ortamlarda bulunmam için elinizden geleni yapın. Birlikte sokağa çıktığımızda, markete, alışveriş merkezine, parka gittiğimizde, birçok kişinin bakışlarını benim üzerime çevirdiğini biliyorum. Bu durum sizi etkilemesin, üzmesin ki ben de sizinle birlikte her ortamda bulunabileyim. Unutmayın, ben farklıyım, benim özel gereksinimlerim var. İnsanlar, bu farklılıkla ilk defa karşılaşılıyor olabilirler. O nedenle, bu bakışlardan rahatsızlık duymayın, huzursuz olmayın. Siz huzursuz olduğunuzda ben bunu rahatlıkla anlayabilirim, işte o zaman ben de huzursuz olabilirim.

Bu toplumun bir bireyi olarak ben de her ortamda rahatça bulunabilme hakkına sahibim. Ne kadar farklı ortamda bulunur, kendimi ifade etmeye çalışırsam, o kadar deneyim kazanabilir, o kadar gelişebilirim. Yaşıtlarım gibi okuyamayabilir, yazamayabilir, matematik yapamayabilir ya da kavramları anlayamayabilirim, ancak benim de bir güçlü yanımlı olduğumu unutmayın. Neleri yapamayacağıma değil neleri yapabileceğime odaklanın. Benimle ilgili her zaman makul beklentileriniz olsun ama beni engelli olduğum için çok fazla kuralsızlığa itmeyin, her zaman bir sınır belirleyin. Neleri yapmaya iznim olduğumu, neleri yapmamın uygun olmadığını kesin ve net olarak belirleyin ve bunu bana benim anlayabileceğim bir dille anlatmaya çalışın. Verdiğiniz kararlarda tutarlı olun; birinizin “evet” dediği bir duruma, bir diğeri “hayır” demeyin. Böylece ben neyin doğru olup neyin doğru olmadığı konusunda daha net bir fikir sahibi olabilirim. Verdiğiniz sözleri mutlaka tutun ya da tutamayacağınız sözler vermeyin yoksa size güvenim azalabilir. Ben farklı ve özel bir çocuk olabilirim ancak duygusal farkındalığının gelişmiş olduğunu unutmayın. Benimle konuşurken ya da işaret dilini kullanırken, uygun sözcükler seçmeye, uygun ses tonunu kullanmaya, beden dilinizi vermek istediğiniz mesajla tutarlı şekilde kullanmaya çalışın. Eğer sizinle aramızdaki iletişimin güçlü olmasını istiyor ve bekliyorsanız, doğru iletişim yolunu, doğru zamanı ve doğru yeri seçmeye özen gösterin. Bana anlatmaya çalıştıklarınızı öğüt vererek değil, davranışlarınızla örnekleyerek ifade etmeye çalışın. Söylediğiniz sözler benim için soyut ya da anlamsız olabilir ancak davranışlarınızı somut bir örnek olarak kabul ederim ve uygulamak benim için daha kolay olur.

Beni eğitirken zaman zaman yanlışlıklar yapabilirsiniz, ancak birbirinize olan sevgi ve saygınızı asla yitirmeyin çünkü bu beni çok olumsuz etkiler ve tedirgin eder. Benimle ve birbirinizle konuşurken çok yüksek sesle konuşmayın, daha yumuşak bir ses kullanmaya özen gösterin çünkü her şeyi yüksek sesle bağırarak yaptırmaya çalışırsanız, her zaman yüksek sesle duymaya ve yapmaya alışırım. Unutmayın, yüksek sesle söylenen sözler değil, net ve kesin sözler bende daha iyi bir iz bırakır. Bana bir şey açıklayacağınız zaman kısa cümleler kullanmaya özen gösterin. Benim ilgi alanımı ve yeteneğimi keşfetmeye çalışın ve beni bu alanda yönlendirin. Bana güvendiğinizi

belli edin, beni destekleyin. Zaman zaman sizi bunaltsam da soğukkanlılığınızı korumaya çalışın. Bir davranışı gerçekleştirmem konusunda benimle inatlaşmayın. Benim sizden de inatçı olabileceğimi unutmayın. Biraz sakinleşin ve benim de sakinleşmemi bekleyin.

Kardeşime, abime ya da ablama benimle ilgili yaşlarımdan büyük ya da onlara ağır gelebilecek sorumluluklar yüklemeyin. Ben, onların beni ne kadar çok sevdiklerini biliyorum ancak bu sevgi onların kaldıramayacakları bir sorumluluğa dönüşmemeli çünkü bu durum onlarla aramdaki ilişkiyi zedeleyebilir. Onların da bir çocuk ya da bir yetişkin olarak hayattan farklı istekleri ve beklentileri olabileceğini unutmayın.

Yukarıda sıraladığım istekler size çok geldiyse, birçoğundan vazgeçebilirim, yeter ki beni ben olarak sevebileceğinize olan inancım sarsılmasın. Sizden asla kusursuz anne baba olmanızı beklemiyorum. Sevgi dolu ve anlayışlı olmanız bana yeter. Sizin çocuğunuz olarak doğmak elimde değildi ama seçme hakkım olsaydı, sizden başka kimsenin çocuğu olmak istemezdim.

Sizi seviyorum.

Çocuğunuz.

Anne Babalar Çocuklarına Engelliliği Nasıl Anlatabilir?

Pınar Yavuz

pinyav@gmail.com

30. sayı, Ağustos 2016

Çocukluk, tutum ve davranışların temelini atıldığı, düşüncelerin ilk tohumlarının filizlendiği ve bazı becerilerin daha kolay kazanıldığı bir dönem olması nedeniyle çok özel ve önemlidir. Bu yüzden ailelerin bu kıymetli dönemi olabildiğince verimli değerlendirmeleri çocuğun ileriki yaşantısına büyük katkı sağlar. Peki, çocukların doğal, meraklı, önyargısız ve öğrenmeye açık oldukları düşünülüğünde aileleri onlara engellilikle ilgili neler anlatabilir? Sokaktaki engelli bireyler ya da okuldaki engelli arkadaşları ile ilgili doğru bir tutum geliştirmelerine nasıl yardımcı olabilir?

Şüphesiz buradaki en kritik ve temel nokta ebeveynlerin konuyu ele alış biçimi ve yaklaşımlarının çocuğun geliştireceği tutum için de belirleyici olacaktır. Ayrıca bu konuda yapabileceklerimiz kadar yapmamamız gerekenler de önemli. Peki, nedir bunlar?

Çocuğunuzla birlikte sokakta yürürken gördüğünüz tekerlekli sandalye kullanan bir bedensel engelli ya da çocuğunuzun sınıfındaki görme engelli arkadaşı için “yaramazlık yaparsan sen de onun gibi olursun” ya da “bak annesinin sözünü dinlememiş, Allah onu cezalandırmış” gibi ifadeler kullanmayın. Evet, bunu yazıyor olmak, söylemek bile komik geliyor ama benzer cümleleri kullananları gerçekten duyuyoruz. Engelliliğin yaptığınız kötü bir şey karşısında verilen bir ceza olduğunu vurgulayan bu yanlış söylemleri asla kullanmayın. Unutmayın ki hiç kimse kötü şeyler yapan kişilerle bir arada olmak istemez. Bu, çocuklar için de geçerlidir. Bu ifadeleri duyan çocuk engeli olan sınıf arkadaşını oyunlara dâhil etmeyebilir, onunla birlikte ödev yapmak istemeyebilir ya da aynı sıraya oturmayı reddedebilir.

Görüştüğüm engelli çocuğa sahip veliler tarafından ve konuyu takip ettiğim bloglarda sık dile getirilen rahatsızlıklardan biri şu: “ebeveynler çocukları bize baktığında ya da bizimle ilgili bir şey sorduğunda çocuklarını azarlıyor, susturmaya çalışıyor veya kolundan çekiştirerek yollarını değiştiriyor”. Bu hareketlerin hem soru soran çocuğa hem de engelli kişiye verdiği mesajları düşünelim. “Engellilik o kadar kötü bir şeydir ki hakkında kesinlikle konuşmamalıyız” ya da “engellilik ayıp bir şeydir, öyle ulu orta her yerde bahsedilmez” veya “engelli kişi engelinden dolayı çok mutsuz ve acı çekiyordur, bir de üzerine biz soru sorup onu daha da üzmemelisiniz.” Daha önce de söylediğim gibi çocuklar meraklıdır ve her şeye bir cevap bulabilmek isterler. Bir de düşündüklerini filtreden geçirmeden söylemek gibi kimi zaman ebeveynleri mahcup eden kimi zaman güldüren bir tarafları da var. Örneğin; tekerlekli sandalyede bir kişi gördüğünde “aaa kocaman olmuş hala çocuk arabasına biniyor” ya da baston kullanan bir kör gördüğünde “o kız neden yaşlılar gibi baston kullanıyor” diye bağırabilir. Böyle durumlarda en önemlisi ebeveynin –evet zor da olsa – sakinliğini koruması ve çocuğa uygun basit bir dille ve doğal bir ses tonuyla durumu açıklaması. Örneğin; “bazı insanlar bacaklarını hareket ettiremiyor ve o yüzden bir yerden bir yere giderken tekerlekli sandalye adı verilen bu aracı kullanıyorlar” ya da “görme engelli kişiler de yürürken baston kullanır ve bu baston sayesinde önlerinde bir engel olup olmadığını fark ederler” diyebilirsiniz. Hatta zaman ve mekân uygunsa engeli olan kişiyle gidip tanışabilirsiniz. Örneğin; bir parkta karşılaştığınız engeli olan bir çocukla kendi çocuğunuzun tanışarak birbirleriyle oyun oynamasını sağlayabilirsiniz. Bir yetişkinse, sohbet edebilirsiniz. Tabii sohbetin sınırları engeli olan kişinin özel alanını ihlal etmeyecek şekilde olmalı. Bunu belirlemenin ölçütü basit: size sorulduğu zaman rahatsız olacağınız hiçbir şeyi bir başkasına sormamalısınız.

Çocuklarımızla konuşurken hak temelli ve ayrımcılık içermeyen bir dil kullanmamız önemli. Bir başka deyişle açıklamalarımızda ve buna paralel olarak tutum ve davranışlarımızda şefkat, acıma, yardım etme ya da muhtaçlık değil; eşitlik, adalet ve erişilebilirlik kavramlarına vurgu yapıyor olmalıyız. Çocuğumuzun okuduğu kitapların ve izlediği programların doğru örnekler içeren, farklılıklara ve çoğulculuğa yer veren yayınlar olmasına dikkat etmeliyiz. Ayrıca ev, hastane, otobüs gibi farklı bina ya da

nesnelerin engelli kişilerin de kullanımına uygun tasarlanıp tasarlanmadığı üzerine düşünmesini sağlayabilirsiniz. Örneğin, bu otobüste görme engelli bir kişi bineceği durağı nasıl öğrenebilir? İşitme engelli bir kişi bu filmi nasıl izleyebilir? Bedensel engelli bir kişi okulunda kimsenin yardımına gerek kalmadan tuvalete gidebilir mi? gibi.

Farklılıkların yanı sıra benzerliklere dikkat çekmek de çok kritik bir nokta. Engelli bireyleri çok özel, adeta bu dünyanın dışından farklı canlılarmış gibi görmek onları tek boyuta indirmek ve sahip oldukları diğer özellikleri yok saymak anlamına geliyor. Çocuğumuzdan engelli arkadaşının yapmaktan keyif aldığı şeyleri anlatmasını isteyebilir ve onun bunun üzerine düşünmesini sağlayabilirsiniz. Örneğin, Ali tekerlekli sandalye kullanıyor ve parka gitmekten çok keyif alıyor. Eyüp'ün işitme cihazı var ve şarkı söylemeyi çok seviyor. Ayşe kör ve en sevdiği şey çizgi film izlemek gibi. Sonrasında bu etkinliği birlikte yapmaları için fırsat yaratabilirsiniz. Ayrıca, mesela evinizde gerçekleştireceğiniz bir doğum günü etkinliğinde çocuğunuzun engeli olan sınıf arkadaşının, varsa farklı ihtiyaçlarını öğrenip, gerekli düzenlemeleri yapmanız ve onu davet ederek çocukların birlikte zaman geçirmelerini sağlamanız güzel olacaktır.

Engellilik söz konusu olduğunda medyada ve sokakta kullanılan dil çoğunlukla olumsuzdur. Siz, örneğin, engelli kişinin kullandığı destek teknolojilerinin işlevlerini hatırlatarak olumlu bir dil kullanabilirsiniz. Mesela; Ali'nin tekerlekli sandalye kullanması onun hareket kabiliyetini artırıyor. Eyüp işitme cihazı sayesinde çevresindeki sesleri rahatlıkla duyuyor. Ayşe'nin bastonu onun bağımsız hareket etmesine olanak sağlıyor gibi.

Önce niyet, sonra araştırma ve yaratıcılıkla yapılabilecek çok şey var. Ve en güzeli bunları yaparak dünyanın daha adil ve eşit bir yer olmasına katkıda bulunurken, çocuğunuzun da algıları açık, sorgulayan, farklılıklara saygı duyan bir birey olarak büyümesine imkân verecek olmanız. Onlar da büyüdüklerinde evrensel tasarımı uygulayan mimarlara, sınıfındaki engelli öğrencilerin potansiyeline inanan öğretmenlere ve iş yerindeki engelli arkadaşının bilgi ve deneyimine saygı duyan kişilere dönüşecekler.

Hepiniz Birer Engelli Adayısınız

Elif Emir Öksüz

filerime@gmail.com

14. sayı, Nisan 2015

Hepiniz Birer Engelli Adayısınız!

Toplumun katılımının arzulandığı sosyal sorumluluk ya da yardım projelerinde sıkça kullanılan bu ifadenin alt metnini okumak istiyorum bu ay sizlere. Bakalım bu söylem insanların hangi duygu ve düşüncelerine hitap ederek onları projeye dâhil etmeyi amaçlıyor, onlara özünde ne söylüyor.

“Ey “sağlam kişiler!” Hepiniz bir gün herhangi bir nedenle bu “zavallılardan” biri olabilirsiniz. Bunun olmayacağını kimse garanti edemez. Kolunuzun olmadığını, bacağınızın tutmadığını, gözünüzün görmediğini, kulağınızın duymadığını düşünmek ne kadar korkunç değil mi? Kendinizin o hale geldiğini yeterince düşünüp yeterince korktunuz mu? Bu korkuyla yaşamak çok zordur. Ah işte o “zavallı insancıklar” o korkulan gerçeğin tam da içindeler. Bir gün onlardan biri olabilme ihtimaliniz olduğundan, bugün onlara yardım etmek, aslında bir anlamda geleceğe yatırım yapmak sayılabilir. Yaptığınız yardım korkunuzu da hafifletecektir. Şimdi pamuk eller cebe.”

Bu söylem iki temel yanlış varsayımdan beslenmektedir. Birincisi engelliliğin korkulacak bir durum olduğu, ikincisi de gelecekte ucu bir gün size dokunabileceği için bu gün bir şeyler yapmak zorunda olduğunuz.

Engelliliğin bu biçimde “öcüleştirilmesi”, engelli olmayan insanların engelli bireylere yönelik algısını şekillendirmektedir. Engellilik toplumun gözünde felaketleştirilmektedir. Bu felaketleştirmeye bağlı olarak da, engelliler bu felaketi yaşamaya mahkûm “zavallılar” olarak algılanmaktadır. Hatta bu söylem, sonradan engelli olan kişilerin uyum sürecini de olumsuz etkileyebilir.

Engelli insanların hayatları engelli oldukları için değil, dünya engelli olmayan insanlara göre şekillendirildiği için zorlaşmaktadır. Ayrıca üzümlere söylüyorum, bir gün engelli olacaksınız, olacaksınız. Bu projelerdeki faaliyetleriniz aşu vazifesi görmüyor.

Gelelim ikinci varsayıma. Bu varsayımın temelinde kaçınma ve benmerkezcilik yatmaktadır. Bu yaklaşımı benimseyen kişiler, yalnızca kendi başlarına gelme ihtimali olan olumsuz sonuçtan uzak durabilme amacıyla hareket etmektedir. Bu benmerkezcilik yaklaşımına göre, bir erkeğin kadın haklarının iyileştirilmesi ile ilgili projelerde yer alması gereksizdir. Nasıl olsa bir erkeğin, kadın olma ihtimali yoktur. Kadın haklarıyla ilgilenen erkekler cinsiyet değiştirmeyi düşündükleri için bu projelerde yer almaktadır. Hayvan hakları konusunda çalışan insanlar da aslında dolunay zamanlarında kurt adama dönüşen insanlardır.

Engellilikle ilgili projelerde yer almadaki temel motivasyonunuz korkunuzsa, lütfen geri durun. Şahsen ben, benim gibi olmamak adına ya da benim gibi olduğu günlerde daha iyi şartlar bulabilmek adına, sırf kendi bencil motivasyonlarıyla benim için bir şeyler yaptıklarını zanneden ve bana “öcü” ve “kişisel tatmin aracı” muamelesi yapan insanları etrafımda istemiyorum.

Kâbus

Eylem Yurtsever

eylemyurtsever@gmail.com

13. sayı, Mart 2015

Merhaba değerli okurlarım,

Bu yazımda sizlere başımdan geçen bir kâbusu anlatacağım. Birazdan anlatacaklarımın hepsinin gerçek olduğuna yemin ederim. Ah! Kusura bakmayın, ayak tabanlarımda bir sorun var da; şu tabureye uzatmamın tek nedeni o...

Gerçekten... Her neyse... İşte anlatmaya başlıyorum:

Başıma gelenlerin tek nedeni fotoğraf çekilmekten nefret etmek... Evet, bir fotoğraf karesinde bulunmaktan nefret ettiğimi kimseden gizleyecek değilim. Şu herkesin kullandığı, geçmişini yad etmek, zamanı dondurmak... vb. amaçlarla durmadan ve her fırsatta düğmelere şakır şakır basılıp tüm sinirlerimi alt üst eden şeyden, kelimenin tam anlamıyla nefret ediyorum.

Bir ortamdasınız ve mutlu olduğunuz bir ortam bu. Yanınızda zaman geçirmekten hoşlandığınız insanlar var... Bir yerde oturmaya karar verdiniz. Kafede... Tam kafenin önüne geldiniz, bir ses: "Aaa! Dur ya, şurada bir fotoğraf çekelim," diyor. Aniden adrenalin salgılamaya başladınız. Kulaklarınız uğuldamaya, kalbiniz atmaya başladı bile. Gün zehir olmak üzere size göre...

"Başını şöyle tut Eylem... Hayır hayır... Şöyle, biraz sola... Dur..." Gelip eliyle başınızı istediği yere döndürdükten sonra: "... Ha... Tamam... Çekiyorum. Gülümseyin..."

Ve şak... Bir tokat gibi...

Geçti, geçti...

Sonra kafeye girersiniz. Yemek sipariş edersiniz. Yemeği beklersiniz. Çok açsınızdır. Kurt gibi... Vee, yemek gelmiştir... Sonunda...

Tam yemek için çatalınızı kaldırmışken:

"Ya şu yemeklerin fotoğraflarını çeksek ya, Facebook'a yollarız..."

"Hayııııı!"

Sonra yolda, sonra durakta... Otobüsten indiğinizde... Garip bir taşın yanında... Bir caminin arkasında... Güzel bir gün batımına karşı...

Kâbus gibi, değil mi değerli sırdaşlarım?

Durun, daha yeni başladık... Bu fotoğraf furyası o kadar yayıldı ki, artık hiç görmeyen körler dahi fotoğraf çekmeye başladı. Facebook arkadaşlarımızdan haber almak için kullandığımız bir şeyken şimdi, çözemeyeceğimiz şifrelerle dolu, sözde sosyal, medya aracı oluverdi.

Evet, bir fotoğraf, vee "Ay ne güzel değil mi?" diye bir durum güncellemesi...

Bunu yazan da hiç görmeyen birisi. Ne ne güzel kardeşim? Allah aşkına ne ne güzel?

Sana böyle bir durum gelse sen anlayabilir misin neyin ne güzel olduğunu? Değil mi ya!

Sabrımı taşıran son damla, tuvalette bu lanetli şakırtı sesini duymamla oldu değerli okuyucularım!

Tam işimi bitirmiş sifonu çekmek üzereyken bir fotoğraf makinesi şakırtısı... Evet, yanlış duymadınız, ne yazık ki ben de yanlış duymamıştım, bir fotoğraf makinesi şakırtısı duydum.

Yanımdaki kabinin sakini ki bence kafayı çoktan tırlatmış olduğundan ona sakini makin denemezdi, hiç tanımasam da; merakla sordum:

"Pardon, neyin fotoğrafını çekiyorsunuz acaba?"

Boğuk bir sesle soruma cevap verdi:

"Siz bilmiyor muydunuz?"

"Neyi hanımefendi?"

"İsviçre'ye beyin göçüyle göçmüş Türk bilim adamlarına göre dışkımızın şekli ruh halimizi ve bir sonraki dışkılamaya kadarki geleceğimizi, nasıl davranmamız gerektiğini falan belgeliyormuş. Eğer bilgili bir göz bakarsa bu işaretleri bize söyleyebilirmiş ve biz ona göre davranabilirmişiz... Ben de dışkımın fotoğrafını çekip:

<http://www.diskiniyollageleceginiogren.com> adresine gönderiyorum. İnanmayacaksınız; ama Iphone uygulamasındaki falcı bacıdan çok daha isabetli bu adamlar..."

O andan sonra, nasıl sifonu çektim, ellerimi nasıl yıkadım, nasıl tuvaletten çıktım bilmiyorum. Tek hatırladığım şey, babadan dededen duyduğum bir nidayı, sırf çaresizlikten haykırmak oldu.

"Ya Hızır!"

Ve haykırır haykırmaz Boz Atlı Hızır imdadıma koştu. İnsanın hayatında bir kere görebileceği Hızır Dede'den bahsediyorum. Atından indi ve yanıma geldi:

"Söyle bakalım, nedir dileğin..."

Hemen ellerine sarıldım ve:

"Aman Hızır Dede, modern zamanda yaşamaktan bıktım. Beni çok daha eski, fotoğraf makinesinin olmadığı bir zamana götür..."

Nasıl olsa bunu yapabileceğini biliyordum; çünkü Hızır'ın mitolojideki diğer adı Zaman Yolcusu'ydu.

Nitekim hemen beni boz atına bindirdi ve Rönesans döneminde indirdi.

Terslik bu ya, bir sarayda inmiştim ve sarayın avlusundaki ressamın gözüne ilişmiştim. Hemen boş bir tuval aldı ve yanıma geldi:

"Eğer portrenizi yapmama izin verirseniz size tam bir kese altın veririm. Medici ailesinin koruması altında olduğum için yeterli imkâna sahip olduğumdan kuşkunuz olmasın..."

Portre mi! Hayır değerli okuyucular... Bu kadar da olamazdı. Fotoğraftan daha kötü olan bir şey varsa o da saatlerce bir ressamın önünde modellik yapmaktı herhalde...

Yine de merak edip sordum. Bir yandan da Hızır Dede'ye saygılı bir tavırla durmasını işaret ettim:

"Neden benim portremi yapmak istiyorsunuz peki?"

"Anormal vücutlar serisi üzerinde çalışıyorum da..."

Bir dakika bile duramazdım burada... Hemen Hızır Dede'nin yanına koşup:

"Aman Hızır Dede'm, beni ilkel bir döneme götürür müsün? Ben burayı da sevmedim," dedim. Aksakallı, nur yüzlü Hızır Dedem müşfik bir tavırla "Peki," dedi ve atına atlayıp çıktık yola...

Beni ilkel dönemde indirir indirmez etrafıma insanlar toplanmaya başladı. Bir mağaraya götürdüler beni. Tavırları sevecen de olsa Hızır Dede beni yalnız bırakmamıştı. Kimse görmüyordu; ama ben arkamdan geldiğini duyabiliyordum.

Beni geniş bir mağaraya getiren insanlar etrafımda dönüp davullar çalmaya başladılar. Sonra hatırladım. İlkel dönemlerde sakatlara tanrının dokunduğunu düşündüklerinden bana kötü bir şey yapmazlardı. Hatta bazı kabilelere göre kutsal bile sayılıyordu sakatlar.

Derken aniden sessizlik oldu... Çıt bile yoktu... Sonra yanıma bir adam geldi ve sabit durmamı sağladı elleriyle. Sonra taş kazıma seslerine benzeyen sesler duydum..

Hayıır! Yine resmimi çiziyorlardı... Bu kez mağara duvarlarına...

"Ya Hızır!"

Hızır dede bir daha geldi yanıma...

"Hızır Dede'm, biliyorum sana çok yük oluyorum; ama ben daha hiçbir şeyin yaratılmadığı, kaosun hüküm sürdüğü ana gitmek istiyorum. Orada beni hiçbir şey bulamaz herhalde öyle değil mi?"

Yelkenler Fora

Adem Vural

vuraladem@gmail.com

4. sayı, Haziran 2014

Çocukluğumdan beri denizciliğe, tekne ile açılmaya merakım vardır. Bunda ailemin büyük çoğunluğunun denizci olması etkili sanırım. Babam, amcam, büyükbabam, onun babası, kardeşleri hep denizciydi. Denizcilik, benim genlerimde var anlayacağınız. Denize kıyısı olmayan bir şehirde birkaç günden fazla yaşayamayacağımı düşünüyorum. İstanbul gibi bir şehirde yaşıyor olmak benim için mutluluk kaynağı.

2010 yılının Nisan ayıydı. Cep telefonum çaldı. Arayan, arkadaşım Engin'di. Bana, "Yelkenli tekne ile Yunanistan'a gidecek, İngilizce bilen bir engelli aranıyormuş, sen gitmek ister misin?" diye sordu. Ben de, "Neden olmasın!" dedim. Bana bu konu ile ilgili Emirgan'daki Altınokta Rehabilitasyon Merkezi'nin müdiresi Seçil Hanım'dan bilgi alabileceğimi söyledi. Ben de Seçil Hanım'ı arayarak bu geziye katılmak istediğimi belirttim. Seçil Hanım katılmak istediğim bilgisini ve iletişim bilgilerimi Alternatif Yaşam Derneği başkanı Ercan Bey'e iletteceğini, onun benimle irtibata geçeceğini söyledi.

Ercan Bey, yaptığımız görüşmede gezinin detayları hakkında bana geniş bilgi verdi. Geziyi "Jubily Sailing" adlı, merkezi İngiltere'de bulunan bir kuruluş düzenliyormuş. Jubily Sailing, "Lord Nelson" ve "Tenacious" adlı iki yelkenlisi bulunan, sponsorluk destekleri ile ve bu turlardan elde ettiği gelirlerle ayakta duran bir kuruluş.

Bizim sponsorumuz ise, WISTA Türkiye (Türk Denizci Kadınları Derneği) adlı kuruluş. Bizim dedim çünkü benimle birlikte beş arkadaşım daha bu tura katıldı. İlerleyen günlerde WISTA Türkiye yetkilileri ve AYDER ile bir toplantıda buluştuk. Ben de bizi bu tura gönderenleri ve beraber tura katılacağımız beş arkadaşımı tanıma fırsatı buldum. Bu toplantıda beni çok mutlu eden bir şey öğrendim. Bu tur bildiğim turlardan farklı bir içeriğe sahipmiş. Katılımcılar teknenin personeli gibi çalışıyormuş. Dalgaların sesini

duymak, rüzgârı hissetmek, yelkenlerin rüzgârda çırpınışını duymak ve iyot kokusu. Bunlar genlerine denizcilik kodlanmış biri için tabii ki güzel şeylerdi. Ya o teknenin her yerine dokunmak; ıslak halatlara asılıp çekmek. Gecenin bir yarısı küpeşteye yaslanıp rüzgârı gözlemlemek. Bunları düşünmek bile bir denizcinin yüreğini coşturmaya yeterdi.

Pasaport işlemleri, vize işlemleri derken büyük gün geldi çattı. 29 Mayıs 2010 Cumartesi, sabah valizimi hazırlayıp Karaköy Limanı'nın yolunu tuttum. Evden çıkarken içimde bir heyecan ve hüznün vardı. Tam 16 yıl önce rahmetli babam valizini alıp çıkmıştı evden ve aylar sonra evimize dönmüştü, dönüşü olmayan bir sefere çıkmak için.

Önce Eminönü'ne uğradım ve yeni tanışacağım tüm arkadaşlarım için lokum aldım. Daha sonra limana giderek teknemizi aramaya başladım. Teknemiz yelkenli yarışına katılacaktı ve limanda aynı yarışa katılacak bir sürü yelkenli vardı. Sora sora tekneyi buldum. Tekneye çıkarken heyecandan bacaklarım titriyordu. Beni merdivende adının Alex olduğunu sonradan öğrendiğim genç bir arkadaş karşıladı.

Evet, artık teknedeydim. Beni aynı kamarada kalacağımız Michael ile tanıştırdılar. Michael 67 yaşında bir inşaat mühendisiydi. Daha önceden Lord Nelson ile bir tura katılmıştı ve tecrübeliydi. Şanslıydım, ona her şeyi sorabilirdim. Teknenin toplantı ve yemek salonunda oturup çaylarımızı yudumlarken sohbet edip birbirimizi tanımaya çalıştık. Michael bana kalacağımız kamarayı gösterdi. Kamaranın numarasının yazılı olduğu kısmı göstererek, tüm kamaraların yazılarının yerlerinin standart olduğunu söyledi. Bu yazılara bakarak 44 numarayı rahatça bulabilirdim. Rakamlar hem Braille yazı ile hem de normal harflerle kabartma olarak yazılmıştı; işte ilk erişilebilirlik. Michael bana, "İstersen tekneyi gez, her kapıda Braille olarak oranın adı yazıyor, ben seninle gelmeyeyim, bu şekilde daha iyi öğrenirsin tekneyi." dedi. "Eğer merak ettiğin ve çözemediğin bir şey olursa ben mutfağın olduğu kattaki güvertede, iskele tarafında oturuyor olacağım, gelip bana veya oralarda olan herhangi bir arkadaşına sorabilirsin." dedi. Akşama WISTA Türkiye'nin bizler için düzenlediği kokteyl vardı. Yani tekneyi öğrenmek için bol bol vakit kalmıştı bana. Kamaramız banyoya ve çok amaçlı salona yakındı. En alt kat; kamaralar, duşlar, revir ve çok amaçlı salondan oluşuyordu. Orta katta ise, mutfak, öğle yemeklerini yediğimiz ve toplandığımız bir salon ve güverte vardı.

Köprü üstünde de, kaptan köşkü, tekne personelinin kaldığı kamaralar ve diğer bir güverte mevcuttu. Her iki güvertede de yelkenleri kontrol etmeye yarayan halatlar ve bu halatların bağlı olduğu düzenek ve makaralar vardı.

65m uzunluğundaki bu teknede, katlar arasında merdiven inip çıkmada zorlananlar için asansör mevcuttu. Bu asansör, ortopedik engelli olan Koray arkadaşımın çok işine yaradı. Koray, İTÜ inşaat mühendisliğinden mezun. Şantiyede geçirdiği bir iş kazası sonucu ortopedik engelli olmuş. Diğer Türk arkadaşım Buket'ti. Buket, 3 yaşında geçirdiği ateşli bir hastalık sonucu işitme duyusunu kaybetmiş. Bol bol kitap okuyarak var olan konuşmasını daha da geliştirmeyi başarmış. Dudak okuyabildiği için onunla iletişim kurmak hiç zor olmadı. Tabii unutup konuşurken yüzümü ona dönmediğim zamanları saymazsak. Onun sabırlı uyarıları sayesinde bunu çok çabuk öğrendim. Tekneyi gezerken de birlikte bir hafta geçireceğimiz arkadaşlarımla tanışmaya başlamıştım. En gençleri 18, en yaşlıları ise 85 yaşındaydı. Arkadaşlarımla çoğu İngiliz'di. Bazıları benimle aynı gün, bazıları ise bir iki gün önce tekneye katılmışlardı. Engelli engelsiz herkesin birbirinden bir şeyler öğrendiği, "Yapamazsın." sözcüğünün olmadığı güzel bir grup. Ben teknedeki tek görme engelliydim. Yedişer kişilik gruplara ayrıldık ve her grubun tecrübeli bir lideri vardı. Ben Michael ile aynı gruptaydım. Akşam sponsorumuz WISTA Türkiye bizler için çok güzel bir kokteyl düzenledi. Kokteyle, eşim de katıldı. Onu bir hafta göremeyecektim. Kokteylden sonra ona tekneyi gezdirdim ve o evimize döndü. 30 Mayıs sabahı erkenden kalktım, artık limandan ayrılmamıza saatler kalmıştı. Kahvaltımızı yaptık ve kalkış saatimizi beklemeye başladık. Başka bir tekne ile Yunanistan'a gelecek olan diğer üç arkadaşımızla görüşüp onlara iyi yolculuklar diledik. Lavrion'da bulduğumuz zaman birbirimize anlatacak çok şeyimiz olacaktı. Kalkış saatimiz geldiği zaman herkes teknesine döndü. Onlardan önce kalktığımız için onlara güverteden el salladık. Bütün tekneler boğazda Rumeli açıklarına kadar gidip yelkenlerini fora etti ve birer gelin gibi Marmara'ya doğru akmaya başladı. Syni, o anları bana o kadar güzel betimledi ki, ben de size anlatırken görmüş gibi anlatıyorum. Syni? Syni, kendisinin deyişiyle "boat mother" (tekne annem) 63 yaşında, eşi askeriyeden emekli bir bayan. Beni sürekli, "Yarın dinç kalkman için erken yatmalısın, gece güverte

nöbetleri serin olur, daha kalın bir şeyler giymelisin.” diye uyardığı için bana “Ben, senin tekne annenim.” demişti.

İstanbul, yavaş yavaş geride kalmaya başlamıştı. Öğle yemeğimizi yedik. Kimi güvertede güneşleniyor, kimi sohbet ediyor, kimi de vaktini kitap okuyarak değerlendiriyordu. Bir süre sonra teknenin yola makine ile devam edeceği anonsu geldi. Güverte nöbeti olan grupların yelkenlerin indirilmesi için hazır bulunmaları söylendi. Bizim nöbetimiz geceydi. Michael bana nöbet çizelgemizi okumuştı. 31 Mayıs Pazartesi öğleden sonra da mutfak nöbetim vardı.

Halatları kullanarak yelkenleri kontrol etmek tamamı da, acaba yukarıda neler oluyordu. Bunu bir biçimde öğrenmeliydim. Michael’a durumu anlattım ve bir gemi maketi olsa yelkenlerin çalışma prensibini daha iyi anlayabileceğimi söyledim. O da bana, “Birer çay alıp aşağıya, çok amaçlı salona inelim.” dedi. Salonda kimse yoktu, Michael, “İşte, aradığın maket diyerek önümdeki masaya yelkenli bir gemi maketi koydu ve yelkenlerin rüzgâr karşısında tekneyi nasıl hareket ettirdiğini bana tüm detayları ile anlattı.

Akşam yemeğinden sonra biraz daha gezinip saat 8 gibi yattım. Saat 12’ye doğru Michael, “Nöbete çıkıyoruz.” diye beni uyandırdı. Kendisi benden erken uyandığı için hazırı. Bana köprü üstünde, sancak tarafında nöbetimiz olduğunu, üstümü giyiniş oraya gelmemi söyledi. Duvarda asılı olan zincirli kemeri belime takmamı ve kalın giyinmemi belirterek çıktı.

Ben de hazırlanıp çıktım ve görev yerimize gittim. Sancak tarafı, yüzünüzü geminin baş tarafına döndüğünüzde sağ tarafınızdır. Sol tarafınız ise, “iskele” olarak adlandırılır.

Güvertenin iç kısmında yer alan duvarlarda tutunmak için metal barlar ve bu barların üstüne monte edilmiş uçları incelen oklar mevcut. Bu oklar, görme engellinin teknenin hangi tarafında olduğunu anlaması için konulmuş. Bu bara yüzünüzü döndüğünüzde dokunduğunuz okun sivri ucu sağda ise sancak tarafında, solda ise iskele tarafınızdır. Bu barın hemen altında çelik bir tel mevcut. Aşırı sallantıda dengenizi

kaybedip düşmemeniz için belinizdeki kemerden sarkan zincirin ucundaki mekanizmayı bu tele takıyorsunuz.

Güvertede insanın içini coşturan bir esinti vardı. Hemen mutfağa inip bir kupa çay doldurdum ve tekrar görev yerime döndüm. Nöbetimiz sakin geçti. Çay, sohbet derken saati 4 yaptık ve nöbeti devralacak diğer grup geldi. Biz de yatmaya gittik. Saat 07.50 gibi “10 dakika sonra happy hour başlayacak.” diye bir anonsla uyandım. Happy hour (mutlu saat). O da ne ola ki? Eğlenceli bir şey olsa gerek, diye düşündüm. Michael da uyanmıştı. Hemen sordum. “Teknede temizlik yapacağız.” dedi. Biz orta kattaymışız. Giyinip çıktık, aldık elimize süngeri, kovayı, bezi, başladık güverteyi silmeye. Ben bir de İngilizce türkü tutturdum “aman happy hour, canım happy hour” diye. Michael halime epeyce güldü. Daha sonra kahvaltı yaptık. O da ayrı bir mutluluk. Yulaf çorbası. İngilizler’in mutlu saatine alışılır ama yemeklerine biraz zor alışılır. Kahvaltı; yulaf çorbası, yoksa mısır gevreği. Yemek; patates ve türevleri. Hem de en diyetinden. Neyse ki aşçımız birkaç defa güzel yemekler yapmıştı. Midemin happy hour’ı ise, güvertede içilen 11 ve 5 çayları yanında güzel kekler, çörekler, mozaik pastalar.

Kahvaltıdan sonra tekneyi tahliye etme tatbikatı yaptık. Verilen alarm ile birlikte alt kattan hızlıca güverteye çıkararak can yeleklerimizi giyip güvertede hazır bulunduk.

Öğle yemeğinden sonra, benim mutfak nöbetim başladı. Tabakların, çatal- kaşıkların toplanması, masaların silinmesi, yapmam gereken işlermiş. Mutfaktaki görevim akşam yemeği başlayana kadar devam edecek. Tabii bu görevde tek değilim. Ortopedik engelli arkadaşım Peter ile birlikte çalışıyoruz. Peter, koltuk değnekleri kullanıyor. Bu arada teknemiz saat 4.30 gibi sakin bir yerde demirledi. Millet, mayoları giyip denize atladı. Ortopedik engelli arkadaşların denize inebilmeleri için teknenin rampası denize kadar indirildi. Koray da yüzenler arasındaydı. Onlar akşam yemeği ve çayla yorgunluğunu atarken, benim de mutfak görevim bitmiş oldu. O günkü eğitimde, bize her bir halatın görevi, düğüm atma gibi bilgiler uygulamalı olarak anlatıldı. Ertesi gün yarışa başlayacağımız noktada olacaktık. Teknemiz bu noktaya doğru yavaş yavaş yol alıyordu. Akşam yemeğinden sonra bir hareketlenme oldu. Kamerasını, fotoğraf makinesini kapan güverteye koşuyordu. Meğer Yunus sürüsü varmış. Bu sefer sesli

betimlemecim Victoria idi. Victoria, 71 yaşındaydı. Kendisine “Ne kadar sakin birisin.” dediğimde bana; “Biz İngiltere’nin kuzeyinde yaşayanlar böyleyiz.” dedi.

O gece nöbetimiz köprü üstünde, iskele tarafındaydı. Grubumla birlikte yeriz diye getirdiğim unlu mamullerimi de yanıma aldım. Çayla yedik, çok hoşlarına gitti.

Kaptan köşküne yakın olduğum için telsiz konuşmalarını da duyuyordum. Telsizden Çanakkale Boğazı’nın birkaç saat bizim gittiğimiz yönde deniz trafiğine kapalı olacağı bilgisi geçildi. Arkadaşlar, neden kapalı olduğunu merak etmeye başlamışlardı. Biz de boğaza giriş için bekliyorduk. Bir Türkçe anonsta büyük bir konteyner gemisinin ters yönde geçiş yapacağı söylendi. Ben de bu bilgiyi arkadaşlara tercüme ettim.

Öğleye doğru, başlama noktasına geldik ve yarışın start’ı telsizle verildi. O gün, sık sık yön değiştiren rüzgâr vardı ve sık sık anonsla yelkenlerin pozisyonunu değiştirmek için göreve çağrılıyorduk. Macera yeni başlamıştı. Kâh üst güvertede halat çekiyorduk, Kâh aşağıda bazı halatları gerip düğümlüyorduk. O akşam yorgunluktan nasıl yattığımı bilemedim.

Gece saat 3 sıraları uyandığında, yatağım 35 – 40 derece eğimli duruyordu. Yataktan indiğimde birden koridora doğru sendeledim. Kamaraları koridordan ayıran perdeler vardı. Yani bir nevi kapı. Bildiğiniz muşamba duş perdeleri gibi. Koridora çıktığımda karşı kenarda ufak bir su birikintisi vardı. Michael uyuyordu. Giyinip yukarıya çıktım ve durumu öğrendim. Biraz fırtınaya yakalanmışız. Rüzgâr, yağmur, şimşek ve gök gürültüsü. Aslında fırtınanın ucundan geçmişiz. Ertesi gün, telsizden bir iki teknenin yelkenlerinin hasar gördüğü haberini aldık. Onlar, bizim kadar şanslı değilmiş.

Sabah saat 06.30 sıraları dümene geçtim. Sesli pusulayı takip ederek tekneyi 185 ile 190 derece arasında tutmamı söylediler. Eğer pusula 185 derecenin altında bir değer söylüyorsa, dümeni biraz sancak tarafına kırıyordum. Pusuladaki değer 190 derecenin üzerine çıkarsa da tam tersi, dümeni iskele tarafına hafif kırarak pusuladaki değeri 185 ile 190 arasında sabitlemeye çalışıyordum. Dümenin düz konumda olması için hissedilebilir işaretin en tepe noktada olması gerekir. Bu şekilde, ilk kaptanlık deneyimimi başarı ile tamamlamıştım.

O gün de hareketli geçti. Peter ile yine mutfak nöbetimiz vardı. Bu seferki mutfak görevimiz güvertede geçti. Bir kova patates ve bir kova havuç aldık. Sohbet ederek soymaya başladık. Üst güvertedeki çalışmamız esnasında ilk iş kazasını ucuz atlattım.

Hızla hareket eden bir halat parmaklarıma çok yakın geçti. Bir de denize düşme tehlikesini sayarsak 2 Haziran Çarşamba'yı iyi kapattım. Perşembe günü çoğunlukla yağmurlu ve rüzgârlı bir havada yol aldık. Öğleden sonra iki saat kadar dümene geçtik. Arkadaşlar, ben dümendeyken çok güzel bir rüzgâr yakaladığımızı söylediler. Sanırım, o da benim şansım.

Bazı arkadaşları deniz tuttu, sürekli kamaralarında yatan arkadaşlar vardı. Ben, Cuma gününe baş ağrısıyla uyandım. Hemşiremiz Tracy geldi. Ona şikâyetimi anlattığımda, bana bunun su ve tuz kaybından kaynaklandığını söyledi. Verdiği ilaç sayesinde kısa sürede kendimi toparladım.

Öğleye doğru Lavrion Limanı'na yanaştık. Ben de Salı günü çok amaçlı salondaki kütüphaneden aldığım tekneimiz Tenacious'ın tarihçesi ile ilgili kabartma kitabı bitirdim.

Teknedeki herkes kasabayı gezmeye çıkmıştı. Sadece biz üç Türk kaldık. Polis çıkmamıza izin vermedi. Göçmen bürosundan bir görevli gelecekmiş, bizi gördükten sonra dışarıya çıkabilirmişiz. Tam iki saat sonra beklenen görevli geldi ve biz dışarıya çıkabildik. Tabii, kasabanın dışına çıkmamak kaydıyla. O akşam İngilizlerle aramızda "Yunan'lılar, sizi gerçekten çok seviyormuş." esprisi döndü.

Diğer üç Türk arkadaşımızla buluştuk ve bir restoranda akşam yemeği yerken yaşadıklarımızı paylaştık. Onlar da o fırtınaya yakalanmışlar.

Cumartesi günü yelken direğine tırmandık. Özel bir kemerle bir halata bağlanıp emniyete alındıktan sonra tırmanmaya başladım. Yukarıda bir yerden geçirilmiş halatın ucunu aşağıdaki arkadaşlar tutuyorlardı. Eğer, ayağım boşluğa gidip dengemi kaybedecek olsam bu halatta asılı kalacağım için aşağıya düşmeyecektim. Tırmanışımı başarıyla tamamlayarak direkte bulunan balkonumsu küçük sahanlığa ulaştım

Daha sonra arkadaşlarla dışarı çıkarak hediyelik bir şeyler aldık. Ben Michael'a yelkenli bir tekne maketi almak istediğimi söylemişim. Güvertede otururken Michael geldi ve bir tekne bulduğunu, istersem bakabileceğimizi söyledi. Tekneyi Endonezyalılar satıyordu. Onların teknesine gittik ve o tekneyi aldım. Tekneye döndüğümüzde Michael, zarar görmesin diye onu güzelce paketleyip tedbiren üzerine adresimi yazdı; İngiliz disiplini.

Öğleden sonra, çok amaçlı salona indiğimde, birkaç yan flüt ve gitar eşliğinde şarkı söylüyorlardı. Ben de onlara katıldım. Hatta bir şarkıyı benim kaydetmem için tekrar söylediler. Son gün çok güzel vakit geçirip yolculuğun yorgunluğunu attık.

Akşama her grup yemeğe gitti. Ben de grubumla yemeğe gittim. Yemekte de çok neşeli vakit geçirdik.

Pazar günü, herkes birbiriyle vedalaşarak tekneden ayrılmaya başladı. Bir sonraki etaba katılacaklar da yavaş yavaş tekneye geliyordu.

Biz de tekneden ayrılarak, diğer arkadaşlarımızla buluştuk. Yunanistan'daki WİSTA Derneği, bizler için küçük bir tören düzenledi. Bizlere hediyeler vererek, tahsis ettikleri bir araçla bizi Atina Havaalanı'na bıraktılar. Maalesef, yelken sistemi bizim tekneye benzeyen o maket tekneyi hava alanında kaybederek getirmeyi başaramadım.

Bu güzel yolculuk, benim denizcilik hayallerimi bir adım daha ileriye götürdü. Bu alanda yapmak istediklerimi de sizlere belki başka bir yazımda anlatırım.

Yürüyelim Arkadaşlar

Gülcan Altun

guleycane@gmail.com

16. sayı, Haziran 2015

Baharla birlikte attık kelimenin tam anlamıyla kendimizi sokaklara. Öyle güç bir kış geçirdik ki güneş kendini gösterir göstermez zincirlerinden boşanıverdi insanlar. Bir çay içmeye çıkıyorsun, boş masa bulabilene aşk olsun resmen.

Her türlü engelleme ve engebeye karşın engelliler de çıktı dışarılara. Gerçi onlar engellemelere alışık olduklarından mıdır nedir kış mış dinlemeden ocağın ortasında da atmışlardı kendilerini sokaklara. Kamu kurum ve kuruluşlarına mekânları erişilebilir kılmak için yasanın verdiği süreyi uzatanlara inat, en kalabalık yerlerde boy gösteriyorlardı.

Herkes için Turizm Derneği, her türlü ayrımcılığa karşı engelli engelsiz demeden “ne işiniz var oralarda” ya da “nasıl gezeceksiniz bu halinizle” dayatmalarını sallamadan yollara düştü. Bir avuç akli başından uçmuş kör, yanlarına aldıkları diğer engel gruplarından birkaç uçukla birlikte hadi gidiyoruz deyip doluşuyorlar araçlara ve dağ tepe dolanıyorlar habire.

Kurulalı henüz iki yıl gibi kısa bir süre olmasına karşın İzmir ve yakın çevresinde gezilebilecek bilinen nere varsa keşfe çıkıyorlar. Hepsinde olamasa da bu gezilerin bir kısmında ben de bulundum ve çok zevk aldım. Babamın "ayakta durmayı beceremiyorsun, gene de yerinde durmuyorsun" serzenişlerini duymazdan gelerek gerek engellilerle gerekse engelsiz topluluklarla ama çoğunlukla yakın tanıdıklarla pek çok gezilere katıldım. Yakın tanıdıklarla diyorum, bu söylemim lütfen yanlış anlaşılmasın. Ben körler ya da daha genel anlamda engelliler ancak yakınlarıyla seyahat edebilir demek istemiyorum kesinlikle. Birincisi böyle bir ortamı daha sıcak ve eğlenceli buluyorum. İkincisi ve daha önemlisi benim özel durumum gereği, mesela

ticari bir tur şirketiyle seyahat etmem sıkıntı olabilir kanaatindeyim. Özel durumumdan neyi kast ettiğimi bilmeyenler için kısaca açıklamam gerekirse: Ben pek çoğunuzun bildiği gibi NMO, yani Devik hastasıyım. Hastalık nedeniyle görme engelim yanı sıra hareket sistemimde de kısıtlama var ve bu sebeple ortopedik engelliyim de denilebilir. Neyse bu benim özelim, asıl konumuza dönecek olursak.

Biraz İzmir'deki Herkes İçin Turizm Derneği'nden söz etmek istiyorum. Ali Aydoğmuş ile yaptığım küçük telefon sohbetinden öğrendiklerim şunlar: Dernek, 2013 yılının Eylül ayında Ali Aydoğmuş önderliğinde Kürşat Bedir, Murat Boylan, Akın Kozan, Belgin Aktepe ve Nuray Aydoğmuş tarafından kuruldu. Bu arkadaşlarımızın üçü görme, biri ortopedik engelli. Diğer ikisi ise engelli yakınıdır.

Dernek, turizm alanlarında engellilerin varlığını göstererek farkındalık oluşturmak, bu alanlarda erişilebilirliği dayatmak ve engellilerin en etkin bir biçimde istihdam alanı bulabileceğine inanılan turizm, yani hizmet sektöründe çalışabilirliği gözler önüne sermek amaçlarıyla yola çıkmış.

Adını andığımız dernek ile Efes antik kentine ve aynı gezi kapsamında Meryem Ana'ya gittik. İzmir içinde, pek çok kimsenin önünden gelip geçtiği halde özüne dair tek bir şey bilmediği özellikle Basmane'deki tarihi mekânları tanıdık. Yakın geçmişte de Bergama'ya gezdik. Onlar benim katılmadığım gezilerde de buluştular. Örneğin; Çanakkale'ye ve Pamukkale'ye, gittiler. Geçtiğimiz yaz biri tekne turu olmak üzere ki buna da katılmayı çok istemiştin iki kere Çeşme gezisi yaptılar. Ayrıca İzmir'in müzelerini ziyaret ettiler. Nelerle karşılaşacaklarını biliyorlardı ama var olduklarını orada da, hatta illaki müzelerde göstermek şarttı. Çok istememe karşın bu gezide de bulunamadım ne yazık ki.

Neyse ki çabaların bir nebze olsun boşa olmadığını Kültür Müdürlüğü ve İzmir Büyükşehir Belediyesi kapsamında bir şeylerin değiştiğini gözlemleyerek anlıyoruz. Onlar da artık "ne anlamı vardan uzaklaşıp kabullenme ve destekleme noktasına taşındılar", diyor Ali.

Dernek adına bir web sitesi kuruldu. Henüz yeni yeni oluşturulan bir site ama kısa zamanda geliştirilmesi hedefleniyor. Site kapsamında engelli odası bulunan turizm alanları gösteriliyor. Asıl hedef tüm mekânların engelli erişilebilirliğine sahip olmasını sağlamak. Ancak bu hedefe ulaşana değin engellilerin korkmadan, hiç değilse az da olsa engelli duyarlılığı bulunan yerlerden hizmet alabilmelerini sağlamak. Ayrıca İzmir çevresinde başlatılan, sosyal mekânlarda erişilebilirlik kriterlerine uygunluğu bulunan mekânlara verilen kırmızı bayrak uygulamasını tanıtmak ve kırmızı bayraklı mekânları sergilemek.

Gelelim benim bu gezilerden edindiğim izlenimlere:

Efes'te en çok dikkatimi çeken birçok yerde olduğu gibi tekerlekli sandalyelerdeki arkadaşların hep belli bir yere kadar gitmek zorunda kalmaları. İleri geçemediler pek çok yerde, sorunun nasıl çözümlendiğini ben o an yürümeye devam etmek zorunda olduğumdan anlayamadım ama sonradan öğrendiğime göre kimi yerlerde tahta rampalar koymuşlar. Bu sayede cesaret edebilen bir arkadaşın bizimle yola devam ettiğini fark ettim. Diğer iki arkadaş ise gezi aracına geri dönmek zorunda kalmışlar. Daha önce vurguladığım gibi benim de ortopedik bir engelim var ama az da olsa kendimi kurtaracak kadar yürüyebildiğimden engebeleri biraz daha aşabildim. Efes'ten deneyimli olan bu arkadaşlarımız belki de bu yüzden Bergama'ya gelmediler bile. Zira Bergama hareket açısından Efes'ten daha zor bir parkur bence.

Bana bir kör olarak en acı geleni ise tam anlamıyla algılayarak dokunamamak eserlere. Dokunamamak ayrı sorun, kısa zamanda çok yer tanımak zorunda olmak ayrı. Eserlerin erişilebilirliği adına hiç bir şey yapılmadığı gibi onları tanıtmak için de ne yazık ki açıklayıcı hiçbir bilgilendirme yok. Diyelim ki tarihi kalıntılar çok değerli ve onlara dokunmak sakıncalı olabilir, aslına uygun maketleri yapılabilir. Tanıtıcı açıklamalar çeşitli formatlarda yanlarına iliştilerilebilir. Tarihi eserlere dokunmak demişken, doğru dürüst hiçbir eserine sahip çıkamazken bu tür yerlere ziyarete gidebilen az sayıdaki engelliden sakınmak hakikaten trajedi komik.

Turizm deyince müzelerden hiç söz etmemek olmaz. Müze erişilebilirliği tahmin edeceğimiz üzere diğer turizm faaliyetleri gibi erişilebilirliği sıfır olan bir alan. Bu konu ayrı bir yazıda uzun uzun ele alınabilir. Şimdilik kendi deneyimlerim ve Ali'nin İzmir içi müze gezisi hakkında gruplara yolladığı iletiden aldıklarım doğrultusunda birkaç bir şey söylemekle yetineceğim. Gezebilirlik açısından merdivenler, olmayan rampalar, eski bene göre de yapıların olması gerektiği gibi müzeye çevrilmesi sonucu neden olduğu hareket kısıtlılığı hepimizin tahmin edebileceği aşikâr bir sorun. Bunun yanı sıra müze denilince ilk akla gelen camekânla kaplı duvarlar, tahmin üzere bildiğimiz camekân ardında raflar ve üzerinde eserler. Tabii ki bir görme engelli için anlamsız soğuk elle dokunulabilen kaygan zemin. Gezdiğim müzelerden aklımda kalanlar; Çanakkale'de birkaç yıl önce gittiğimde kale içi müzesine ve şehir içindeki birçok müzeye gittik. Kale içi müzede görmeyenler için Braille yazılı basılı metinler vardı. Anladığım kadarıyla müze ve içindeki eserlere ilişkin açıklamaları içeren kaynaklardı bunlar. Tabii kısıtlı zaman ve karışık kalabalık içinde o metinleri okuyabilmek neredeyse imkânsız. Bununla birlikte her şeye değil ama bir grup engelli topluluğu olduğumuzdan dokunabileceğimiz her nesneye dokunduğumuzu anımsıyorum. Ancak gören bir grupla gittiğimizde ne yazık ki bu kadar şanslı olamıyoruz. Çünkü onlar bakıp geçiyorlar oysa biz ya da en azından ben en ince ayrıntısına kadar dokunmak istiyorum elime aldığım şeye. Oysa zaman kısıtlı ve olabildiğince hızlı olmak gerek. Eskişehir Cam Müzesini ve yapay nehir üzerindeki müzeleştirilmiş Korsan Gemisi'ni hatırlıyorum. Oralarda da tümüne değil ama dokunabileceğimiz eserlere dokunmuştuk tek tek. Eskişehir'de de bir araba kördük ve benim için değişik bir deneyimdi. Daha bu sene gören gruplarla Denizli'ye ve bir kez daha Çanakkale'ye gittim. Denizli deki müze ortopedik engelliler için gördüğüm en uygun müzeydi. Düzayak, rahatlıkla girilebilir. Geniş bir odada duvarlarda sergilenen yapıtlar, tekerlekli sandalyenin hareket kabiliyeti nispeten iyi. Ancak bir kör için anlamsız bir yer. Zira hiçbir şeye dokunmanıza izin vermiyorlar. Gören bir grupla olduğunuzda ise sizi hiç hiçine adamdan saymıyorlar. Orada da beton kalıpla çevrilmiş bir eserin dışını şöylesine yokluyordum ki görevli geldi ve "dokunmak yasak hanımefendi" dedi. Ben de oflaya poflaya "ben körüm nasıl anlayacağım" dedim ama o basit bir memurdu ve görevi orayı korumaktı. Mücadeleye girmedim ve getirilen süngerleri çıkmış iskemleye ilişip diğerlerini beklemeye koyuldum.

Çanakkale'de'de yeni bir yer açılmış. Savaşı baştan aşağı anlatan 3 boyutlu bir sinevizyon gösterisi. Siz, 11 salon geziyorsunuz ve seyrediyorsunuz savaşı içindeymiş gibi. Tabii en son salonda cumhurbaşkanının reklamı var. Neyse erişilebilirlik açısından ortopedik engelliler için durum hakkında çok yorum yapamayacağım. Ancak çok sıkıntı olacağını düşünmüyorum. Asansörler ve rampalar vardı. Ben genelde gören iki kişinin rehberliğinde ve çok yorgundum. Tekerlekli sandalye dâhil arkadaşların hareket kısıtlılığının nispeten iyi olabileceğini tahmin ediyorum. Gerçi biz binaya girerken çok fazla merdiven çıktık. Bunun için rampa var mıydı bilmiyorum. Görmeyenler için sesli betimleme yoktu. İşaret dili betimlemesinin olduğunu da zannetmiyorum. Gerçi ben çıkarken oradaki görevlilere belirttim. Biz iletelim dediler. Bir şey çıkacağından umudum yok ama neyse. Birçok detay düşünülmüş. Dışarıdaki salonlar müzeleştirilmiş. Tabii gene eserler camekân artlarında ve dokunmak imkânsız. Bu kadar şeyi niye anlattım. Bizler birçok turistik mekâna ücretsiz giriyoruz refakatçilerimizle birlikte. Ben de bu sinevizyon gösterisi dâhil hiçbirine para ödemedim. Hatta Bergama gezisinde görevliler bize 2 yıl boyunca kullanabileceğimiz, bu sayede beklemeden kapılardan direkt geçişi sağlayan kartlar bile oluşturduklar sağ olsunlar. Ancak refakatçilerimiz gişelerden kupon alıp geçmelilermiş. Ben refakatsiz hareket edemeyen biriyim. Bununla birlikte bağımsız harekete çok iyi olan biri bile aşırı engebeli ya da hareket kısıtlılığı etrafın hassasiyeti nedeniyle çok zor olan tarihi ve kültürel alanlarda refakatçisi olmadan kapıdan geçen bir engellinin hiçbir işine yaramıyor bu kartlar ne yazık ki. Bir de gerekli gereksiz her şeyin engellilere bedava dağıtılmasına karşıyım ama müzeler konusunda hiç de rahatsızlık duymuyorum. Benim için boş bir salondan farksız olan bir yapıya beş kuruş para ödemek içimden gelmiyor. Hakkını vererek bilmek istediğimi tanıma imkânı sunsunlar, gerekli paranın iki katını sırf o varlıkların hakkıyla korunabilmesi için ödemeye vallahi de billahi de razıyım.

Gezilerden bahsederken birkaç kelime de rehberlerimiz hakkında söylemek istiyorum. Benim arkadaşlarla katıldığımız tüm gezilerde tanıdığım rehberler çok tatlı insanlardı. İşleri sürekli çok çeşitli insan gruplarıyla olduğundan mıdır nedir tüm rehberler mi böyle şeker insanlar yoksa bizimkiler mi öyleydi bilmiyorum. Özellikle engellilerle katıldığımız gezilerdeki rehberlerin hepsinin ilk yaşadığı şaşkınlık, korku, heyecan ve nasıl yaparım

endişesi oluyormuş. Bizleri tanıdıktan kısa bir süre sonra şaşkınlıkları artarak taşıyor ve yüzlerine kocaman bir gülümseme oturuyor. Gün sonunda vedalaşırken ne zaman isterseniz sizinleyim diyorlar. Burada da dürüst olmak gerekirse engelliler için olan geziler daha detaylı açıklamalarla daha anlaşılır oluyor bence. Hele Efes ve Bergama gezilerinde olabildiğince bütün detaylar rehberimizce tüm görsel özellikleriyle anlatıldı bize. Bu noktada son olarak daha önce engelli bir grupla gittiğimiz Çanakkale'de ki o zaman Turizm Derneği henüz kurulmamıştı ancak bu geziyi Kürşat Bedir organize etmişti ve o da çok güzel bir geziydi. Rehberimiz şoföre yanaşmış ve şaşkın bir heyecanla "ben nasıl anlatabilirim arkadaşlara" diye ürkekçe sormuş. Daha önce bizimle Eskişehir Ödemiş ve Bursa'ya da gelmiş olan ağabeyimiz, "sen hiç kafanda büyütme, herkese nasıl anlatıyorsan öyle anlat, onlar seni yönlendirir" demiş. Adamcağız o kadar detaylı anlattı ki bize her şeyi siperlere bile girmiştik o zaman. Gün bittiğinde "buraya tekrar gelerseniz, muhakkak bekliyorum" dedi. Geçen gün gören grupla gittiğimde siperlere yanaşamadım bile. Son bir not, bunu muhakkak iletmeliyim siz gülün diye. Bergama gezisindeki rehberimiz grup hakkında bilgilendirilirken Ali "25 tane görmeyen var" demiş. Adamcağız şaşkınlık, korku ve heyecandan tüm gece uyuyamamış. Bergama gibi etrafı uçurumlarla çevrili, gerçi koruma demirleri var ama gene de tehlikeli bir alan. 25 tane kör ve bir gören rehber. Adamcağız ikisini iki koluma alsam diğer 23'ü ne olacak diye tüm gece almış almış vermiş.

Diyeceğim; bizimki de iş, en zaruri ihtiyaçlar için sokaklar hatta tuvaletlerin erişilebilirliğini gözlemleyenler, tarihi mekânların erişilebilirliğini mi düşünecek?

Düşünecekler! Yaşıyorsak, bir aradaysak, yaşam herkes için varsa, herkesin her türlü ihtiyacına yanıt verilecek.

Son olarak söz konusu dernek ve gezileri hakkında dergimiz yazarlarından Pınar Yavuz'un önerisiyle benden başka katılımcıların da görüşlerine yer vermek istedim. Herkes İçin Turizm Derneği'nin Facebook sayfasına yaptığımız çağrıya gelen bildirilerden ve özelden çok yakın iki arkadaşımdan aldığım dönütler sonrasında çıkardığım sonuçları kısaca özetlemek isterim. Ben dâhil gezilere katılan herkesin ortak endişesi, farklı engel gruplarından bir otobüs insanın bir arada nasıl hareket

edebileceğiydi. Üstelik bunu sınırlı bir zaman içerisinde yapmak zorundaydık. Ancak asgari müştereklerde bulduğumuzda, herkesin sadece engelliler arasında değil, her yerde ve her zaman hoşgörü sınırlarımızı geniş tuttuğumuzda olmayacak bir şey değil. Zira biz gezi katılımcıları bunu başardık. Başka başka grup engelliler, her türlü konuda birbirlerine destek olabiliyorlar, bunu da yaşayarak gördük. Mesela Akın Abi'nin dediği gibi zihinsel engelli biri görme engelli birine rehberlik yapabiliyor. Veyahut görmeyen biri, tekerlekli sandalyeli bir arkadaşımızın motor gücü olabiliyor. Gezdiğimiz yerlerde engellilerin de turizm alanlarında var olduğunu gözler önüne açıkça sermiş olduk. Yani bir nevi farkındalık oluşturduk. Ayrıca ne yapıp ne yapmamamız gerektiğini de yavaş yavaş öğreniyoruz ve zamanla daha da öğreneceğiz. Mesela yorum bırakan arkadaşlardan birinin dediği gibi: Gideceğimiz yerler hakkında öncesinde internette yapacağımız küçük bir araştırma ile bilgi edinebiliriz. Böylece rehberin anlattıklarını daha iyi anlayabilir ve daha netleştirici sorular sorabiliriz.

Yakınmalar ise tahmin ettiğiniz gibi. Görmeyenler, rehberin anlatılarından ortamı düşlemek zorunda kalıyor; ortopedik engelliler engebeli arazide çok sınırlı hareket edebiliyor ya da hiç kıpırdamıyor ve uzaktan görebildiğiyle yetiniyor. Arkadaşımdan Murat Boylan ise başka bir konuya parmak basıyor. Araç tahsisi, özellikle tekerlekli sandalyelilerin de rahat kullanabileceği araçları bulup ayarlamak zorluyor çok zaman. Otel vb yerlerin erişilebilirliği tabii ki gözetilmiyor. En büyük sorunlardan biri ise gene tahmin edileceği gibi tuvaletler. Çoğu arkadaş, ben de dâhil, tuvalet konusunu çok önemsiyoruz. Gideceğimiz yerlerde acaba tuvaletler nasıl, kullanabilecek miyiz diye önce onu sorguluyoruz.

Sonuç; turizm alanlarında hareket edebilmenin herkes için, hele hele engelliler için zorlayıcı olduğunun bilincindeydik ama geziler sonunda yorgun ama hoşnuttuk. Umutlu muyuz gelecek için? Umutlu olmak istiyoruz. Ve biliyoruz ki biz var oldukça her yerde, her zaman, bizi görmezden gelemeyecekler.

Geziler hakkında arkadaşların bıraktığı yorumların tamamını okumak için ki okumanızı şiddetle tavsiye ederim. Ben yazıyı çok uzatmamak adına tamamen alamadım.

Derneğin Facebook sayfasını aşağıdaki linkten ziyaret edebilirsiniz:

<https://m.facebook.com/groups/456670814406352?refid=46&slid=eyJzZWVyY2hfc2lkloiYjEzMmY0MTBlM2Y3ZTJiNTFjYjgzZjg5MzRiOWExY2YiLCJxdWVyeSI6ImVuZ2VsbGkgZ2V6Z2lubGVyIiwic2VhcmNoX3R5cGUiOiJTZWVyY2giLCJzZXF1ZW5jZV9pZCI6MTQ1MTcwNTYyNywicGFnZV9udW1iZXliOjEslmZpbHRlc>

Ayrıca Herkes İçin Turizm Derneği'nin web sitesine şuradan ulaşabilirsiniz.

<http://herkesicinturizm.org/>

Körler Nasıl Bilgisayar Kullanır: Bilgisayardaki Tur Rehberimiz

Engin Albayrak

mealbayrak@gmail.com

17. sayı, Temmuz 2015

Görme engeli olmayanlar, bilgisayarı genellikle ekrandan ibaretmiş gibi algılıyorlar.

Görme engellileri yakından tanımayan bir görene “Sizce körler bilgisayar kullanabilir mi?” diye sorduğunuzda alacağınız ilk yanıt büyük olasılıkla, “Nasıl kullansınlar, ekranı göremezler ki!...” şeklinde olacaktır.

Sahi, biz körler nasıl kullanıyoruz bilgisayarı? Ekran okuyucu yardımıyla. Peki, nedir bu ekran okuyucu?

Bu sayıda biraz bu konuyu yazmak, merak eden görenler için konuya açıklık getirmek istiyorum.

Körlerin gören bir rehber yardımıyla bir caddede nasıl ilerlediğini yakından izlediniz mi?

Kör, rehberinin sağ ya da sol dirseğini eliyle düzgün bir biçimde kavrayarak yarım adım gerisinden yürür. Böylece yürüyüş sırasında rehberin kendisine vereceği işaretleri ve beden hareketlerini yakından izleyerek, yoldaki çeşitli engellerden zamanında haberdar olur. Tabii, rehber bu engelleri, zemin değişikliklerini, giriş ve çıkışları vb. durumları konuşarak da anlatır.

Eğer rehber bu işi iyi yapan biriye, yürürken önünden geçmekte oldukları mekânlar, sokak tabelaları, yürüyüş sırasında çevrede olup biten olaylar, rastladıkları ilginç durumlar hakkında da körü bilgilendirebilir.

Körlerin bilgisayar kullanabilmeleri için de böyle bir rehberin yardımı gereklidir. İşte o rehber ekran okuyucu programlardır. Ekran okuyucular, kör kullanıcıların klavye, fare ya

da dokunmatik imleç yardımıyla geldikleri noktayı onlara tanımlayarak, istedikleri nesneyi etkinleştirmelerini sağlar.

Bu tümceden anlaşıldığı gibi, örneğin, başlat düğmesinin üzerine gelindiğinde, ekran okuyucu yalnızca “başlat” yazısını okumakla kalmaz, o nesnenin bir düğme olduğunu da bildirir. Dahası, kullanıcı istiyorsa, düğmeyi etkinleştirmek için ne yapılması gerektiğini de bildirebilir. Aslında, tüm bu özellikler ve fazlası düşünüldüğünde, ekran okuyucuyu bir tur rehberine benzetmek daha doğru olabilir.

Gören bir bilgisayar kullanıcısı, bilgisayar ekranının tamamına aynı anda hâkimdir. Ekranı bir bakışta tarayarak, tıklamak istediği nesneyi belirler ve fareyi doğrudan oraya götürüp tıklamayı gerçekleştirebilir. Kör bir kullanıcı ise, yalnızca odaklandığı noktayı bilir. O noktanın biraz gerisinde, ilerisinde, altında veya üstünde ne bulunduğunu o anda bilemez. Klavyedeki çeşitli dolaşım tuşları yardımıyla bulunduğu bölgenin tamamını keşfetmesi gerekir. Ekran okuyucular, bu keşfi kolaylaştıran çeşitli ek kısayol tuşları ve inceleme araçları da sunar.

Şimdi de, yukarıda sözünü ettiğimiz rehber kişinin, rehberlik ettiği kör ile aynı dili konuşamadığını varsayalım.

Bu durumda rehberimiz, kör ile yürürken karşılaştıkları engelleri köre tanımlayabilmek için ya beden hareketlerini daha yoğun biçimde kullanmak zorunda kalacak ya da yanlarında bir çevirmen bulunacak.

Ülkemizde kör kullanıcılar, kullandıkları ekran okuyucularda bu sorunu yaşıyor. Çünkü ekran okuyucularla birlikte Türkçe bir ses hazır olarak gelmiyor ne yazık ki.

Bu konuyu biraz daha açarsak...

Ekran okuyucu dediğimiz programların temel görevleri, ekranda olup bitenleri tanımlayan, çeşitli ipuçları ve öneriler sunan metinler hazırlamak, ekrandaki çeşitli nesnelere bulmayı ve kullanmayı kolaylaştıran araçlar sunmaktır. Ancak, hazırlanan bu metinlerin, kullanıcıya hangi yoldan ulaştırılacağı sorunu ayrı bir yazılım geliştirme

sürecini gerektirdiğinden, ekran okuyucuların yapımcıları bu konularda farklı firmaların hazırladıkları veya işletim sisteminin içinde zaten bulunan uygulama ve araçlardan yararlanmayı yeğliyorlar. Ekran okuyucular, ürettikleri çıktıları genellikle Braille (kabartma yazı) ekranı, ya da tts (metinden sese) motorları üzerinden kullanıcıya ulaştırıyor. Braille ekranlar oldukça pahalı donanımlar olduğundan, ülkemizdeki körler arasında yaygın olarak kullanılmıyor. Tts motorları arasında ücretsiz olan, ya da yalnızca bir ekran okuyucu ile kullanılacak biçimde ücretsiz olarak sunulan uygulamalar olduğu gibi, satın alınarak kullanılabilen ürünler de bulunabiliyor. Yaygın olarak kullandığımız Windows işletim sistemi ile birlikte gelen bir – iki ses motoru arasında Türkçe bulunmadığından, piyasadaki ürünler arasından Türkçe ses desteği sunanları bulup edinmek ve kullanmak biz kullanıcılara kalıyor.

Aslında Windows işletim sistemi içerisinde bir ekran okuyucu da bulunuyor ancak, Narrator adlı bu uygulama körlerin en düşük gereksinimlerini bile karşılamaktan oldukça uzak olduğundan, hemen hemen hiç kullanılmıyor. Ülkemizde en yaygın kullanılan ekran okuyucular arasında Jaws for Windows, Window Eyes ve Nvda sayılabilir. Bu uygulamalardan ilk ikisi yaklaşık 1000 – 2000 tl arasında fiyatlarla satışa sunuluyor. Nvda ise ücretsiz olarak edinilebiliyor. Türkçe desteği sunan Tts uygulamaları arasında, ülkemizde üretilen sestek tts ürünleri kullanılabilir. Fiyatı yaklaşık 400 tl. Bunun dışında, Vocalizer, Acapella ve Lofuendo firmalarının sunduğu Türkçe tts ürünleri de yaklaşık aynı fiyatlarla edinilebilir. Vocalizer firmasının, Jaws adlı ekran okuyucu ile kullanılabilen ücretsiz tts ürünleri de bulunuyor. Yine Vocalizer tarafından, nvda ile birlikte kullanılan bir tts eklentisi de düşük bir ücretle edinilebilir. Bu ücretin büyük bir kısmı, ücretsiz olarak geliştirilip dağıtılan Nvda ekran okuyucusunun desteklenmesi için kullanılıyor.

Kısaca toparlamak gerekirse ekran okuyucu programlar, körlerin bilgisayarını görenler kadar rahat kullanabilmeleri için geliştirilen yazılımlardır ve bu uygulamalar sayesinde artık körler bilgisayarla resim yapma dışında birçok işi yapabilecek olanaklara sahip. Yalnız, bu durumun bir koşulu daha var. Bilgisayarlarımızda kullanmakta olduğumuz her türlü uygulamanın, internetteki her web sayfasının, erişilebilirlik ölçütlerine uyularak hazırlanması gerekiyor. Günümüzde, yazılım ve web sitesi üretmek amacıyla kullanılan tüm sistemler bu ölçütleri karşılayacak olanakları ve araçları sunuyor. Yazılım veya web

sitesi üreticilerinin tek yapmaları gereken bu konuda biraz duyarlı davranarak, çalışmalarını sırasında bu olanakları değerlendirmek.

Bilgisayarlarımızdaki tur rehberlerimiz her geçen gün kendilerini daha da geliştirerek, körlerin bilgisayar kullanmalarını daha da kolay hâle getiriyorlar. Yazılım ve web sitesi üreticileri de gereken dikkat ve özeni gösterdiklerinde, körler bir gün bilgisayarda resim bile yapabilir duruma geleceklerdir. O günlerin çabuk gelmesini dileyerek yazımı sonlandırıyorum. Görüşmek üzere.

Erişilebilir Bir Sınav Almak

Zeynep Şule Yılmaz

blacklotus86@gmail.com

3. sayı, Mayıs 2014

Yüksek lisans programımın son döneminde, sertifika sınavıma başvurumu altı ay önceden yapmak pek de Türkiye'deki gibi öyle alışlagelmiş bir durum değildi benim için. Herkesin, "çok zor aman Allah'ım", dediği sınava başvuru bile yapmak istemiyordum. İşte öyle birkaç hafta kala sınava başvurumu yapmak için web sitesini açtım. Başvuru formumu indirdim ve doldurmaya başladım. Bir de ne göreyim? Başvuru formu erişilebilir değil. "Tamam, Zeynep, hangi biri erişilebilirdi ki bu başvuru formlarının zaten? Pek de vakit kalmadı. Haydi, bir arkadaşını ara ve formu doldur gitsin". dedim.

Bu erişilebilir olmayan başvuru formundan sonra, bir de sınav için göndermem gereken belgelerle birlikte sınavda istediğim özel uyarlamaları soran bir belge daha doldurmam gerekiyordu. "Specific accommodation" denen yani Türkçe'ye "özel uyarlamalar" olarak çevirebileceğimiz bu formu doldururken, ekran okuyucu yani Jaws seçeneğini görünce şaşırıp kaldım. "Acaba bunu işaretlemeli miyim?", sorusunun cevabını uzun uzun düşündükten sonra, ne olur olmaz diyerek okuyucu seçeneğini de işaretleyerek formumu gönderdim.

Sınav başvurumun üzerinden uzunca bir süre geçtikten sonra, istediğim sınav uyarlamalarının onaylandığını yazan bir mektup aldım. Tabii kafamda zaman içinde oluşan sorulara cevaplarımı ancak sınavda bulacaktım. Ben TOEFL ve GRE başvurusu yapmış bir kişi olarak, ilk defa bir sınavın ekran okuyucu seçeneğiyle de önerildiğini gördükten sonra, ne olursa olsun bunu denemeliydim. Fakat nasıl olacaktı? Sınav formu bile erişilebilir olmayan bir kurum gerçekten de ekran okuyucu ile erişilebilir bir sınav sunabilecek miydi? Ne kadar kötü olabilirdi ki? Hem zaten okuyucum da olmayacak mıydı?

Sınav günü, sınavı alacağım merkeze erkenden vardım. Bana okuyuculuk yapacak kadınla, stresimi atmaya çalışarak genel bir kaç soru eşliğinde konuşmaya çalıştım. Sınav zamanı geldi. Üstümü başımı ayrıntılı aradıktan sonra, beni sınavı alacağım ayrı bir odaya yönlendirdiler. Oradaki görevliye bir sorun olursa ne yapabileceğimi sordum. Kendisinin bir bilgisi olmadığını, bunun çok yeni bir uygulama olduğunu ve gerekli denetimlerin sınavdan önce yapıldığını söyledi. Bana sınava başlamadan önce on iki dakikalık sesli talimatların olduğu bir kayıt dinleyeceğimi ve bunu dinledikten sonra bütün sorularımın cevabını orada bulabileceğimi söyledi.

Başlama butonuna bastıktan sonra kaydı dinlemeye başladım. Burada soruları nasıl cevaplayabileceğim, kalan zamanımı nasıl öğrenebileceğim, bir soruyu nasıl işaretleyip sonradan geri o soruya dönebileceğime ilişkin her türlü tuş kombinasyonu anlatılıyordu.

Kaydı dikkatlice dinledikten sonra, sınava başla butonuna bastım ve soruları okumaya başladım. Her soru yalnızca bir ekranda geliyordu. Sorunun soru kısmı tırnak işaretleri arasında yazılmıştı. Her şık checkbox olarak konulmuştu. Yani ben bir şikkı seçtiğimde onu check ediyordum. Eğer emin değilsem soruyu işaretle butonuna basarak bir sonraki soruya ileri düğmesiyle devam ediyordum. Dediğim gibi her ileri düğmesiyle bir soru ilerleyebiliyordum ve ekranda yalnızca tek bir soru görünüyordu. Yani geri düğmesiyle eğer bir kaç soru geriye dönmek istersem, sırayla geri düğmesine basarak bir ya da bir kaç sıra önceki soruya dönebiliyordum. Gözden geçir diye başka bir düğme vardı ve buna bastığımda bana işaretli, cevaplı ve cevapsız olan sorularımı gösteriyordu. İstersem sadece işaretli, cevaplı ve cevapsız soruları ayrı ayrı listeleme seçeneği vardı. Yani öyle her soruyu sırayla gözden geçirmek yerine, sadece işaretlediğim ve geri dönmek istediğim soruları listeleyebiliyordum. Tüm soruları alt alta listeleyip bütün sınavımı gözden geçirme olanağım da vardı. Insert artı T tuş kombinasyonuna bastığımda bana kaç dakikam kaldığını, kaçınıcı soruda olduğumu ve toplamda kaç soru olduğunu söylüyordu. Yani örneklemek gerekirse: kalan süren 2 saat ve 12 dakika şu an 45. sorudasın ve toplamda 87 soru var diyordu.

Kullanabileceğim Jaws tuş kombinasyonlarının hangileri olduğunu açıklayan belgeyi, okuyucu olarak gelen kadına da vermişlerdi. Tek dezavantaj bunların benim önümde olmayışı, yani bir şekilde bir tuş kombinasyonunu unuttuğumda bu bilgiye ulaşabileceğim belgenin kabartma olarak ya da Word belgesi şeklinde bana sunulmamış olmasıydı. Fakat bununda kolayı vardı. Gelecek sınavda bu listeyi kabartma basmalarını istersem, pekâlâ da koyuverirlerdi önüme.

Peki, ben ne hissettim? Bir soruyu istediğim kadar tekrar tekrar, uf sesi duymadan okumak, istediğim kadar ileri geri gidip emin olarak cevaplarımı işaretlemek, emin olmadığım soruları işaretleyip sonra o sorulara geri dönebilmek, zamanı her istediğimde okuyucunun yavaş ve biraz da dikkati dağılmış sesi yerine, iki saniye içinde duyabilmek! İşte buydu özgürlük! Öylesine özgür öylesine başkalaştırılmadan sınav alabilmek! Zamanını kendin yönetebilmek, neredeyse öleceğini düşündüğün ve orada neden bulunduğunu bilmeyen yaşlı, bilgisiz ve sınavını berbat etmekten başka işe yaramayan okuyucu yerine, kendi kendine sınavını idare etmek! Sınavım pek iyi geçmedi; ama o kadar eğlendim ki, bu sınavı bir daha almak zorunda kalırsam içim rahat rahat sınava gideceğim, sandalyeme oturacağım ve sorularımı çözeceğim.

Peki, ÖSYM'nin güvenlik bahanesini bu adamlar nasıl çözmüşler? Ben sınav başvurumu yaparken bana özel olarak ayrılan odaya neler almak istediğimi soran bir soru vardı. Yani orada ne getirmek istersen başvuru sırasında söylemek zorundasın. Diyelim ki, şeker hastasıysın ve sınav esnasında bir şeyler atıştırman ya da ilacını alman gerekiyor. Bunları bir bir sınav uyarlamaları istek formuna yazıyorsun. Tabii tıbbi durumunu bildiren rapor ya da doktorundan aldığın belgeyi forma ekliyorsun. Yani, ben bunu istiyorum bana ver, demek olmuyor. Her fiziksel, zihinsel ya da ruhsal durumun için gereken uyarlama talebini belge göstererek desteklemek zorundasın. Sınav boyunca bir saatlik lavaboya gitme ya da fazladan ara alma hakkın oluyor. Eğer sınav odanı tuvalete gitmek ya da su içmek için bile terk edersen, bir kâğıt imzalıyorsun ve süreni oradaki görevli takip ediyor. Yani ayrıldığın ve geri döndüğün vakitleri oraya not ediyor ve sen de imzalıyorsun. Tabii her giriş çıkışında her tarafını güzelce arıyorlar. Bu ayrı oda camlı bir oda ve dışardan insanlar içeriye rahatlıkla görebiliyorlar. Bilgisayarların ekranını her hangi bir bahaneyle değiştirdiğinde (yani bu sınavdan

sınava değişebilir fakat benimkisi böyleydi) diyelim ki, internete girmeye çalıştın, direkt olarak kopya çekmiş olarak sınavın iptal ediliyor. Sınav sonunda yorumlarını yapabileceğin bir anket doldurabiliyorsun ve oraya sınavla ilgili neyi geliştirmelerini istediğini yazabiliyorsun. Adamlar bir de geribildirim istiyorlar ki üstünde alışabilsinler.

Bu, özgürce ve pekte inanamayarak ekran okuyucumla aldığım ilk sınavımın Türkiye’de herkesin talep ettiğinde alabildiği günleri görmek dileğiyle. Son olarak mücadelenin her şeyi değiştirme gücü olduğunu ve buna inanmasanız bile denemekle bir şey kaybetmeyeceğinizi söylemek istiyorum. Burada bir arkadaşım hukuk sınavını Jaws’la alabilmek için tam bir buçuk yıl süren bir hukuk mücadelesinin ardından davasını kazandı ve şu an Harvard da okuyor. Onun dediği bir cümleyi buraya yazmak istiyorum. “Mücadele etmeyi bırakıp sınavımı tam iki yıl önce alabilirdim, ortalama bir puan elde edebilirdim; fakat asla beni %5’lik dilime sokan puanı bir okuyucuyla alamazdım.” Evet, birileri talep etti, mücadele verdi ve bugün Amerika’da insanlar hukuk ya da mesleki sertifika sınavını ekran okuyucuyla alabiliyorlar.

Hediyemi Açıyorum Heyecanla

Mürşide Ciğerlioğlu

mursidecigerlioglu@gmail.com

10. sayı, Aralık 2014

Eveet evrensel hediyeleşme günlerine yaklaşıyoruz. Yılbaşı geliyor. Yılbaşı deyince, eğlence programları, milli piyangodan çıkacak büyük ikramiye ile yapılacak güzel şeylerin hayalleri ve tabii ki yılbaşı çekilişleri ile bana kim çıkacak, ben kime çıktım acaba merakı ve arkasından ne alsam telaşı akla geliyor. Yazımızın girişini yılbaşı geliyor diye yılbaşı ile açtık. Bunun gibi hediyeleşmenin yaygın olduğu özel birçok gün vardır. Doğum günleri, evlilik, yıl dönümleri, sevgililer günü, bayramlar, evlilikler, doğumlar, hastalıklar bu günlerdendir ya da hiç sebepsiz sadece içinden öyle geldiğinden, birisini mutlu etmek için alınan hediyeler de vardır.

Birinden hediye almak ya da birine hediye almak aslında çok keyifli şeyler olmasına rağmen bazen ne alacağına karar verememek bu keyifli işi işkenceye çevirebilmektedir. Sanırım birisine ne hediye alacağımızı belirlemek için “ona ne hediye edersem, onu mutlu ederim” sorusunu kendimize sorarak işe başlarız. Sonra düşünürüz, kaç yaşında? Kadın mı erkek mi? Çalışıyor mu? Öğrenci mi? Nasıl yaşıyor? İlgili alanları nedir? vs. Tabii işin bir de kişinin bize yakınlığı ve hediye için ayrılacak bütçe gibi başka kriterler de bulunmaktadır. Ben bu yazımda bütün diğer kriterleri bir kenara bırakarak, eğer hediye alacağınız kişinin bir fiziksel engeli bulunuyorsa ona ne alınabileceğine yönelik size bazı ipuçları vermeye çalışacağım.

Günümüzde üretilen ürünlerin büyük bir çoğunluğu hala evrensel tasarım ilkesine uygun olarak üretilmediği için herhangi bir fiziksel engeli bulunan kişiler aldıkları ürünleri etkin kullanamamaktadır. Ya da etkin kullanabilmek için her kuş kendi yuvasını kendisi kurar misalinde ifade edildiği gibi kendi kendine çözümler bulabilmek için fazladan emek ve zaman harcamak zorunda kalmaktadır.

Gelelim ipuçlarına, yukarıda da belirtmiştik ya hediye alacağımız kişinin bireysel özelliklerini düşünürüz diye, burada amacınız hediye alacağınız kişinin hayatını kolaylaştırmak olabilir. Böyle bir amaca yönelik olarak, yani dünyada ve ülkemizde engelli kişilerin hayatlarını kolaylaştırmak adına geliştirilen destek ürünlerin satıldığı mağazalar bulunmaktadır. Bu mağazalarda, manuel ya da mekanik ürünlerden, elektronik ürünlere yahut yazılımlar veya donanımsal cihazlara kadar birçok araç gereç bulunmaktadır. Bu mağazalara göz atabilirsiniz. Sözü edilen mağazalarda neler mi var? Ben görme engelli olduğumdan diğer engel grupları için şu anda doğru örnekler veremeyebilirim. Bu nedenle örneklerimi daha çok kendi yaşantım üzerinden seçeceğim.

Mesela biz görme engelliler için çorap çiftleştirmek ölümden beter gibi bir şey. Diyelim ki çamaşırlarımızı makineye attık yıkandı, kurudu ve şimdi sırada katlayıp kaldırması var. Büyük çamaşırları bir birinden ayırması kolay ama o çoraplar yok mu? Her şeyi ile birbirinin aynı. Hay Allah! Sadece renkleri farklı. İşte bunun için çok pratik bir ürün geliştirmişler. Çift olan çorapları birbirine mandal gibi bir aparatla tutturuyorsun ve makineye öylece atıyorsun. Çorap çift olarak yıkandığı için tekini aramak zorunda kalmıyorsun. Böylece biz görmeyenler, hem çorapları eşleme stresinden kurtuluyoruz hem de bir ayamıza mavi öbür ayamıza siyah çorap giyme ihtimalini ortadan kaldırıyoruz. Üstelik fiyat olarak da çok cazip bir ürün. Hatta basit aparatlarla böyle bir ürünü kendiniz dahi yapabilirsiniz.

Görme engelliler için sihirli birkaç üründen daha bahsedip destek ürünlerini bir kenara bırakacağım. Mesela rengini tanımak istediğiniz ürünün üzerine tuttuğunuzda onun ne renk olduğunu söyleyen cihazlar var. Bu cihazların, farklı fiyat aralıklarında, farklı yeteneklerde olmak üzere birçok çeşidi bulunmaktadır. Renk tanıma cihazları, giyinirken kıyafet seçiminde ve makineye çamaşır atarken çamaşırları renklerine göre ayırmakta çok işe yarar. Başka bir mucizevî ürün ise ses etiketleyici cihazlardır. Adem Vural'ın eylül sayımızda detaylı olarak anlattığı cihazlar mutfaktaki pek çok ıvır zıvırı, ecza dolabındaki ilaçları ve kredi kartlarımızı ayırt etmeye kadar birçok ürünü erişilebilir hale getirmek için kullanılabilen muhteşem bir cihazdır.

Şimdi destek mağazalarının dışına çıkalım ve kendi yeteneklerinizle bir görmeyenin hayatını nasıl kolaylaştırabilirsiniz onlara bakalım. Örneğin bir görme engelliye bir çiçek gönderdiniz. Üzerine yazdığınız notu kabartma harflerden oluşturduğunuzda, onun sizin hediyenize doğrudan erişimini sağlamış olacaksınız. İşte o zaman emin olunuz ki o çiçeğin kıymeti bir bahçe dolusu gülden ya da ağaçlar dolusu çiçekten çok daha büyük olacaktır. Şimdi size yaşanmış bir örnek olay aktarayım. Eşim Adem Vural anlatıyor. Bir arkadaşı ona rubik küplerinden almış. Normalde bu küpler, değişik renklerdeki daha küçük küplerden oluşmakta ve oyunun amacı birbirinden farklı yerlerde bulunan ama aynı renk olan küpleri en kısa zamanda bir araya getirmek. Nasıl yani diyebilirsiniz ve bir görmeyene alınacak en saçma hediye diye düşünebilirsiniz. Ancak arkadaşı aldığı küpün üzerindeki birbirinden değişik renklerdeki küçük küplere, farklı şekilde etiketler yapıştırmış. Bu sayede aldığı küpü görmeyen birinin erişimine uygun hale getirdikten sonra Adem'e hediye etmiş. Ve Adem: "O küple uzun zaman çok güzel oyunlar oynadık" diyor.

İşte sizler de benzer basit düzenlemelerle aldığınız çok sıradan bir şeyi bile çok kıymetli hale getirebilirsiniz. Hemen birkaç örnek ile hayal dünyanızı geliştirelim. Diyelim ki arkadaşınıza bir müzik cd'si aldınız. Müzik cd'sinin albüm bilgilerini kabartma yazıya çevirebilir, aynı bilgileri posta ile arkadaşınıza iletebilir veya kendi sesinizle okuyarak sesli bir kayıt oluşturabilirsiniz. Diyelim ki bir kıyafet aldınız. Kazak, gömlek vs. aldığınız kıyafetin yakasının arka iç kısmına giysinin renginin baş harfini kabartma harf ile (ki bu birkaç nokta demektir), iğne iplikle işlediğiniz takdirde süper bir jest yapmış olursunuz.

Mesela görme engelli arkadaşınıza bir kitap hediye etmek istiyorsunuz. Ona matbu basılmış bir kitap aldığınızda bunun arkadaşınız için çok da bir önemi olmayacaktır. Ama eğer zamanınız varsa o kitabı okuyarak sesli kaydını oluşturabilir ya da kitabı tarayıcıyla tarayarak elektronik formatını ona hediye edebilirsiniz. Çok kısıtlı olsa da bazı kitapları seslendirilmiş olarak da kitapçılarda bulmak mümkün ya da seslendirilmiş şiir kitapları da görme engelli birisi için çok güzel birer hediye olabilir. Yine seçenekler kısıtlı olsa da erişilebilir standartlarda hazırlanmış bir elektronik kitap satın alarak görme engelli arkadaşınıza armağan edebilirsiniz.

Diyelim ki arkadaşınıza küçük bir ev aleti aldınız. Kullanma kılavuzunu seslendirip, cihazı ve parçalarını betimleyerek, aldığınız hediyeı daha anlamlı bir hale getirebilirsiniz. Bazen arkadaşınızın evinde olan bir ev aletinin ya da başka bir cihazın kullanma kılavuzunu seslendirmek de çok güzel bir hediye olabilir. Ve bu hediyeın ne müthiş bir etki oluşturacağını hayal bile edemezsiniz.

Aslında hediyeın anlamı bir yerde “sen benim için önemlisin, hayatında benden bir iz olsun” demektir. Yukarıda belirttiğim noktalar kişileri gerçekten önemseydiğinizi ifade eden, o kişilerle empati kurabildiğini vurgulayan ve onu olduğu gibi tüm gerçekliğiyle algılayıp kabul ettiğini gösteren davranışlar olacaktır.